

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ
ДИЗАЙНУ І МИСТЕЦТВ**

**Марина ТОКАР
Лариса ЛЮТЕНКО**

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО
ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧІВ З
ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ**

**Харків
ХДАДМ 2025**

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ ДИЗАЙНУ І
МИСТЕЦТВ

Марина ТОКАР
Лариса ЛЮТЕНКО

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО
ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧІВ З
ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

Харків
ХДАДМ 2025

Рецензент

Мирослава ЯРІКО, кандидат культурології, старший науковий співробітник науково-дослідної частини ХДАДМ

Рекомендовано до друку на засіданні Методичної Ради ХДАДМ
(Протокол № 25-05 від «25» листопада 2025 р.).

Токар М. І., Лютенко Л. А. Методичні рекомендації щодо організації навчання здобувачів з особливими освітніми потребами [Електронне видання]. – Харків : ХДАДМ, 2025. – 103 с.

Методичні рекомендації присвячені організації навчання здобувачів вищої освіти з інвалідністю та особливими освітніми потребами, формуванню інклюзивного й безбар'єрного освітнього середовища, адаптації навчальних програм і методів викладання з урахуванням індивідуальних потреб здобувачів. Видання призначене для науково-педагогічних працівників, кураторів навчальних груп, методистів та інших учасників освітнього процесу Харківської державної академії дизайну і мистецтв.

© М.І.Токар, Л.А. Лютенко, 2025

© Харківська державна академія дизайну і мистецтв, 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
1. ЗАКОНОДАВЧІ ЗАСАДИ ТА ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ БЕЗБАР'ЄРНОГО ТА ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В ХДАДМ.....	7
1.1. Законодавчі засади інклюзивної освіти та безбар'єрності.....	7
1.2. Загальні принципи організації інклюзивного та безбар'єрного освітнього середовища в ХДАДМ.....	10
1.3. Повага до індивідуальних потреб і прав здобувачів.	18
1.4. Ролі та відповідальність учасників освітнього процесу у забезпеченні підтримки здобувачів з особливими освітніми потребами.....	20
2. АДАПТАЦІЯ НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМ ТА МЕТОДІВ ВИКЛАДАННЯ.....	22
2.1. Особливості освітнього процесу для здобувачів з різними нозологіями.....	23
2.2. Принципи адаптації навчальних програм та методів викладання для різних форм навчання.....	31
2.3. Використання цифрових технологій та спеціалізованого програмного забезпечення.....	38
3. ЕТИЧНІ ПРИНЦИПИ У РОБОТІ ЗІ ЗДОБУВАЧАМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ.....	42
4. АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ У КОНТЕКСТІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ.....	49
4.1. Дозволені інструменти та межі їх використання.	49
4.2. Оцінювання з дотриманням принципів добročесності.....	50
4.3. Типові порушення академічної доброчесності.....	51

4.4. Етика авторства у мистецькій освіті.....	52
4.5. Дистанційні та змішані формати: чесність і доступність.....	53
4.6. Робота з підозрами на порушення академічної доброчесності.....	54
4.7. Практичні інструменти для викладача для запобігання студентами плагіату.....	55
5. ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ ПРИ РОБОТІ ЗІ ЗДОБУВАЧАМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ.....	58
СЛОВНИК ОСНОВНИХ ТЕРМІНІВ	69
ДОДАТОК. Приклади адаптованих завдань для здобувачів з особливими освітніми потребами з різними видами нозологій.....	73
ЛІТЕРАТУРА.....	98

ВСТУП

Сучасна система вищої освіти в Україні базується на принципах доступності, рівності можливостей та інклюзії, які гарантують право кожного громадянина на якісну освіту незалежно від стану здоров'я, соціального чи економічного становища. Харківська державна академія дизайну і мистецтв (ХДАДМ) як провідний заклад вищої мистецької освіти визнає свою особливу відповідальність у створенні таких умов навчання, які дозволяють здобувачам вищої освіти з інвалідністю та особливими освітніми потребами реалізувати свій творчий потенціал, досягати академічних успіхів та інтегруватися у професійне середовище.

Запровадження інклюзивних підходів у мистецькій вищій освіті має специфіку, пов'язану з особливостями навчальних програм, необхідністю використання спеціалізованого обладнання, практичною спрямованістю більшості дисциплін та високою значимістю індивідуальної роботи викладача зі здобувачем. Саме тому організація освітнього процесу для зазначеної групи студентів потребує чітко визначених методичних орієнтирів, які враховують як міжнародний, так і національний досвід, а також унікальний мистецький контекст академії.

Метою цих методичних рекомендацій є надання викладачам ХДАДМ систематизованої інформації та практичних порад щодо:

- формування інклюзивного та безбар'єрного освітнього середовища;

- адаптації навчальних програм і методів викладання з урахуванням індивідуальних потреб здобувачів;
- використання технічних і педагогічних засобів для підтримки навчання осіб з різними нозологіями;
- етики спілкування зі здобувачами що мають особливі освітні потреби;
- забезпечення академічної доброчесності, об'єктивності та гнучкості у процесі оцінювання навчальних досягнень;
- запобіганню корупції при роботі зі здобувачами з особливими освітніми потребами.

Методичні рекомендації базуються на чинній нормативно-правовій базі України (зокрема Законі України «Про освіту», Законі України «Про вищу освіту», Законі України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні»), а також на документах і стандартах, що регламентують інклюзивну освіту на міжнародному рівні, зокрема Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю.

Важливо, що запропонований матеріал не є вичерпним, а радше виконує функцію практичного орієнтиру, який може бути доповнений і розширений відповідно до конкретних потреб здобувачів, можливостей академії та розвитку технологій у сфері освіти та інклюзії. Викладачі, використовуючи ці рекомендації, зможуть гнучко адаптувати свої методи та підходи, щоб навчальний процес був максимально ефективним, комфортним і мотивуючим для всіх учасників.

Таким чином, впровадження інклюзивних підходів у ХДАДМ сприятиме не лише підвищенню якості освіти, але й формуванню осередка інклюзивної освіти, культури толерантності, взаємоповаги та соціальної відповідальності, що є необхідною умовою розвитку сучасного демократичного суспільства та творчого середовища.

1. ЗАКОНОДАВЧІ ЗАСАДИ ТА ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ БЕЗБАР'ЄРНОГО ТА ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В ХДАДМ

1.1. Законодавчі засади інклюзивної освіти та безбар'єрності.

Система вищої мистецької освіти України, як і вся освітня сфера, перебуває у процесі трансформації відповідно до принципів безбар'єрності, інклюзивності та рівного доступу до освітніх послуг. Для закладів мистецького профілю це завдання є особливо важливим, адже йдеться не лише про оволодіння академічними знаннями, а й про розвиток творчих здібностей, реалізацію художнього потенціалу та самовираження студентів, в тому числі з особливими освітніми потребами у різних сферах мистецтва. Забезпечення рівних можливостей для здобувачів із різними потребами стає не лише моральним обов'язком, а й законодавчою нормою, яка чітко прописана в українському та міжнародному праві.

Правова база інклюзивної та безбар'єрної освіти в Україні формується на перетині Конституції, законів про освіту, спеціальних нормативно-правових актів, а також міжнародних документів, ратифікованих державою. Вона визначає обов'язки закладів вищої освіти, механізми адаптації освітнього середовища, права та гарантії для осіб з інвалідністю чи іншими освітніми потребами. У мистецьких закладах вищої освіти ця законодавча база є підґрунтям для створення інклюзивного освітнього середовища, у якому кожен студент має можливість розкрити свої здібності та творчий потенціал без перешкод, незалежно від фізичних чи сенсорних порушень.

ЗАКОНОДАВЧІ ДОКУМЕНТИ УКРАЇНИ

Конституція України (1996, ст. 53) гарантує право кожного громадянина на освіту. Це право є універсальним і не може обмежуватися ознаками інвалідності чи стану здоров'я.

Закон України «Про освіту» (2017) закріплює принцип рівного доступу до освіти, забезпечення індивідуальної освітньої траєкторії, адаптацію освітнього процесу та впровадження універсального дизайну. У ньому визначено поняття «особи з особливими освітніми потребами» та механізми підтримки їхнього навчання.

Закон України «Про вищу освіту» (2014) передбачає створення спеціальних умов для здобувачів із порушеннями здоров'я чи інвалідністю, а також зобов'язує університети та академії гарантувати доступність навчальних програм і приміщень.

Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» та **Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю»** встановлюють соціальні гарантії та механізми підтримки, що прямо стосуються можливості отримання мистецької освіти.

Постанова Кабінету Міністрів України № 635 (2019) регламентує організацію інклюзивної освіти у закладах вищої освіти, включно з мистецькими.

Національна стратегія створення безбар'єрного простору до 2030 року (2021) визначає освіту як один із ключових напрямів безбар'єрності, передбачаючи створення умов доступу до навчальних ресурсів, цифрових технологій, архітектурного середовища.

МІЖНАРОДНІ ДОКУМЕНТИ

Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю (2006), ратифікована Україною у 2009 р., є фундаментальним документом, що вимагає від держави-учасниці забезпечувати доступність, інклюзивність та універсальний дизайн в освіті, культурі й мистецтві.

Конвенція ЮНЕСКО проти дискримінації в освіті (1960) забороняє будь-які форми дискримінації й наголошує на рівному доступі до навчання.

Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права (1966) підкреслює, що вища освіта має бути однаково доступною для всіх на основі здібностей.

Загальна декларація прав людини (1948, стаття 26) закріплює право на освіту як фундаментальне право людини.

Універсальна декларація ЮНЕСКО про культурне різноманіття (2001) акцентує на цінності культурного різноманіття й участі у мистецтві без будь-яких обмежень.

Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів (ООН, 1994) стали орієнтиром для розробки сучасних політик інклюзії, зокрема у сфері освіти й культури.

Узагальнюючи вищесказане відмітимо, що законодавчі засади інклюзивності у мистецькій освіті базуються на взаємодії національних та міжнародних норм. Вони спрямовані на те, щоб студенти з інвалідністю та особливими освітніми потребами могли реалізувати свій творчий потенціал у доступному середовищі, де бар'єри компенсуються адаптаціями, а принципи рівності та добросовісності залишаються незмінними.

1.2. Загальні принципи організації інклюзивного та безбар'єрного освітнього середовища в ХДАДМ.

ХДАДМ у своїй діяльності виходить із переконання, що кожен здобувач мистецької освіти має право на рівний доступ до знань, творчої самореалізації та академічного розвитку. Тому організація навчального процесу будується на принципах інклюзії, рівності та універсального дизайну, що передбачає створення таких умов, у яких студенти з особливими освітніми потребами можуть навчатись разом з іншими, без відчуття бар'єрів чи дискримінації.

Принцип універсального дизайну базується на архітектурних, технічних, організаційних та педагогічних рішеннях, які забезпечують доступність, зрозумілість та безпечність вищої мистецької освіти для всіх здобувачів без потреби у складних додаткових адаптаціях. Це включає як фізичну доступність (наявність пандусів, безбар'єрних входів, просторих коридорів та аудиторій), цифрову доступність (використання мультимедійних матеріалів із субтитрами для осіб з порушеннями слуху, впровадження навчальних ресурсів, сумісних з екранними рідерами та іншими асистивними технологіями), так і розробку індивідуальних планів навчання з урахуванням особливих освітніх потреб здобувачів.

У навчальному процесі необхідно застосовувати гнучкі форми подачі матеріалу, що дозволяє враховувати різні стилі сприйняття інформації та забезпечувати рівні можливості для студентів із сенсорними, когнітивними чи фізичними порушеннями. Викладачі повинні дотримуватись принципів академічної доброчесності, поваги та партнерської взаємодії, створюючи атмосферу підтримки, у якій кожен здобувач може вільно висловлювати ідеї та реалізовувати власний творчий потенціал.

Таким чином, інклюзивна політика ХДАДМ ґрунтується на поєднанні фізичної безбар'єрності, педагогічної гнучкості та етичної відповідальності, що робить освітній простір доступним і комфортним для всіх учасників навчального процесу.

1. Фізична доступність навчального середовища.

Для здобувачів з порушеннями слуху та осіб зі зниженим зором навчання організовується у загальних академічних групах у приміщеннях академії з урахуванням індивідуальних потреб (забезпечення візуального супроводу матеріалів, використання збільшувальних пристроїв, субтитрованих або візуалізованих матеріалів).

Для здобувачів, які пересуваються на кріслах колісних, заняття проводяться на першому поверсі третього корпусу академії, де є зручний доступ до аудиторій без сходів, вхід до корпусу облаштовано пандусом та широкими дверними прорізами. Для студентів цієї категорії по запиті здобувача призначається технічний асистент, який допомагає пересуванню територією, забезпечує доступ до аудиторій, супроводжує під час навчальних заходів та допомагає з розміщенням робочого місця.

2. Інформаційна та цифрова доступність.

Інформаційна та цифрова доступність в ХДАДМ спрямована на забезпечення рівного доступу до всіх освітніх і адміністративних ресурсів для здобувачів незалежно від їхніх фізичних можливостей або особливостей сприйняття інформації.

Академія дотримується таких ключових принципів інформаційної доступності:

1. Інформаційні матеріали повинні бути адаптовані для сприйняття особами з особливими освітніми потребами. Навчальні плани, методичні рекомендації, розклади, оголошення та інші офіційні документи публікуються у

форматах, доступних для осіб з порушеннями зору (текстові PDF без захисту, масштабовані шрифти, висококонтрастне оформлення). Усі матеріали, розміщені на офіційному сайті академії, мають можливість збільшення чіткості та розміру шрифту, що дозволяє користувачам адаптувати відображення інформації під власні потреби. Для здобувачів із порушеннями слуху надаються навчальні матеріали з субтитрами або розшифровками аудіо- та відеоконтенту.

2. Використання для проведення занять інклюзивно адаптованих цифрових освітніх платформ.

Для дистанційного та змішаного навчання викладачами використовуються електронні платформи Google Classroom, Microsoft Teams, Zoom та Moodle, які відповідають стандартам вебдоступності (WCAG), з можливістю навігації клавіатурою, масштабування інтерфейсу та підтримкою екранних читачів (см.табл.1). В особистих кабінетах студентів передбачається зручний доступ до завдань, оцінок, матеріалів та графіку навчання.

3. Використання інклюзивних мультимедійних ресурсів.

Відеолекції, онлайн-конференції та презентації супроводжуються текстовими матеріалами та візуальними схемами. Для мистецьких дисциплін, що потребують візуалізації, застосовуються цифрові зображення високої роздільної здатності, а також інструменти збільшення деталей для слабозорих студентів.

4. Принцип комунікаційної доступності полягає в можливості комунікації зі службами підтримки, викладачами та адміністрацією через зручні цифрові канали (електронна пошта, месенджери, відеозустрічі).

Таким чином, інформаційна та цифрова доступність у ХДАДМ є невід'ємною складовою інклюзивного освітнього середовища, що особливо важливо для мистецької освіти, де

візуальні, аудіальні та тактильні форми сприйняття відіграють ключову роль.

Таблиця 1 – Можливості освітніх платформ для інклюзивного навчання

Освітня платформа	Можливості для студентів з порушеннями зору	Можливості для студентів з порушеннями слуху	Можливості для студентів з порушеннями опорно-рухового апарату	Додаткові переваги
Moodle	Сумісність з екранними рідерами; можливість збільшення шрифту; просте налаштування кольорів інтерфейсу.	Додавання субтитрів до відео; завантаження матеріалів у текстовому форматі.	Зручна навігація клавіатурою; мобільний доступ.	Гнучкість налаштувань курсу; підтримка SCORM, H5P.
Google Classroom	Підтримка роботи з екранними рідерами; голосовий ввід тексту.	Субтитри у Google Meet; можливість надавати текстові дублікати завдань.	Мобільні застосунки з простим інтерфейсом; доступність з будь-якого пристрою.	Інтеграція з Google Docs, Drive, Meet
Microsoft Teams	Вбудовані функції масштабування та читання вголос.	Автоматичні субтитри у відеозустрічах; можливість завантаження стенограм.	Повна навігація клавіатурою; адаптація під асистивні технології Windows.	Єдина екосистема (Outlook, OneDrive, Office 365)
Zoom	Підтримка екранних рідерів; можливість збільшення елементів інтерфейсу.	Автоматичні субтитри; можливість підключення сурдоперекладача (відео вікно).	Просте підключення з будь-якого пристрою; управління гарячими клавішами.	Популярність та легкість використання, інтеграція з Moodle

3. Соціальна та психологічна доступність.

Соціальна та психологічна доступність у ХДАДМ передбачає створення безпечного та дружнього середовища, в якому кожен здобувач освіти відчуває підтримку незалежно від стану здоров'я чи особливих потреб та може повною мірою реалізувати свій творчий та академічний потенціал.

Основні напрями забезпечення соціальної та психологічної доступності в ХДАДМ:

1. Толерантність і взаємна повага в академічній спільноті втілюються через виховні заходи, інтерактивні лекції, тренінги та творчі проєкти, спрямовані на формування культури діалогу, взаємоповаги та недискримінації серед усіх учасників освітнього процесу. Особлива увага приділяється ознайомленню студентів і викладачів із принципами інклюзивної взаємодії, що суттєво набуває ваги в мистецькій освіті, де ключовими цінностями виступають індивідуальність та свобода творчого самовираження.

2. Психологічну підтримку здобувачів забезпечує психологічна служба ХДАДМ, яка надає індивідуальні та групові консультації, допомагає студентам подолати стрес, адаптуватися до нових умов навчання, розвивати емоційну стійкість.

3. Соціальна інтеграція та взаємодія між учасниками освітнього процесу відбувається через:

- організацію творчих воркшопів, спільних виставок, пленерів і конкурсів, у яких студенти з інвалідністю та особливими освітніми потребами беруть участь нарівні з іншими;

- підтримку студентських ініціатив, які сприяють спілкуванню та налагодженню дружніх контактів між усіма здобувачами.

4. Індивідуальний підхід та кураторство – передбачає призначення кураторів для консультування здобувачів, які потребують додаткової допомоги в навчанні та соціальній адаптації та розробку персональних навчальних планів, що враховують темп засвоєння матеріалу й особливі потреби кожного студента.

5. Забезпечення фізичної та психологічної безпеки в академії через запобігання булінгу, дискримінації та упередженого ставлення. Всі здобувачі освіти мають можливість анонімного звернення до адміністрації чи психологічної служби у випадках конфліктних ситуацій.

У ХДАДМ соціальна та психологічна доступність враховує, що мистецьке навчання нерозривно пов'язане з інтенсивною творчою взаємодією, презентацією власних робіт та обговоренням ідей. Тому особлива увага приділяється розвитку атмосфери довіри, підтримки та конструктивного наставництва, яке стимулює особистісний та творчий ріст здобувачів.

4. Рівність можливостей в оцінюванні робіт здобувачів вищої мистецької освіти.

У Харківській державній академії дизайну і мистецтв забезпечується дотримання принципу рівності можливостей при оцінюванні навчальних досягнень усіх без винятку здобувачів вищої освіти. В академії підтримуються справедливі, прозорі і гнучкі процедури оцінювання, які відображають реальний рівень знань, умінь і творчих навичок здобувача освіти, а не обмежуються можливостями, зумовленими фізичним або сенсорним станом.

ХДАДМ дотримується наступних принципів рівності в оцінюванні робіт здобувачів вищої мистецької освіти:

1. Адаптація форм та умов проведення оцінювання:

- Для здобувачів з порушенням слуху передбачено використання письмових інструкцій або відеоматеріалів із субтитрами.

- Для студентів із порушенням зору – застосування матеріалів зі збільшеним шрифтом, електронних версій завдань, озвучування інструкцій або використання спеціальних програм екранного доступу.

- Для осіб, що пересуваються на кріслах колісних, оцінювання організовується у приміщеннях, які доступні безбар'єрно.

2. Гнучкість у виборі форми представлення результату реалізується через:

- можливість подавати творчі чи письмові роботи в альтернативних форматах (цифрові портфоліо, відеопрезентації, усний захист через онлайн-засоби тощо);

- можливість збільшення часу на виконання завдань, якщо це обґрунтовано медичними показниками чи індивідуальним навчальним планом.

3. Об'єктивність і прозорість критеріїв.

Застосовуються єдині критерії оцінювання для всіх здобувачів, з урахуванням індивідуально обумовлених адаптацій. Оцінювання ґрунтується на якості та змісті виконаного завдання, а не на особливостях комунікації чи швидкості виконання, якщо це не є ключовою вимогою дисципліни.

4. Індивідуальні графіки та умови атестації.

Для студентів з особливими освітніми потребами може бути передбачено індивідуальний графік навчання, що забезпечує максимально комфортні умови здобуття освіти. Важливою складовою є гнучке поєднання поточного та підсумкового контролю, яке дає змогу об'єктивно відобразити реальні результати та досягнення здобувача. Крім того,

передбачена можливість перенесення термінів складання заліків чи іспитів з поважних причин, зокрема пов'язаних зі станом здоров'я.

5. Дотримання академічної доброчесності.

Усі здобувачі, незалежно від особливостей здоров'я чи умов навчання, зобов'язані дотримуватися норм академічної доброчесності, визначених законодавством України та внутрішніми документами ХДАДМ.

Виконання завдань має бути результатом особистої роботи студента, з належним посиланням на джерела інформації та дотриманням авторських прав.

Викладачі забезпечують підтримку студентів у формуванні навичок коректного цитування, уникнення плагіату та самостійного творчого підходу до роботи.

Будь-які адаптації у формі чи термінах оцінювання не зменшують вимог щодо чесності, прозорості та самостійності виконання завдань.

У ХДАДМ оцінювання здобувачів з індивідуальними освітніми потребами у творчих дисциплінах враховує особистий стиль, темп роботи та специфічні технічні можливості. Для здобувачів освіти цієї категорії можуть проводитися індивідуальні захисти робіт, додаткові консультації з викладачами, а також спільний перегляд творчих проєктів у малих групах для зниження психологічного тиску. При цьому академічна доброчесність у мистецькій сфері передбачає створення оригінальних робіт та повагу до авторського права інших митців.

Рекомендації для викладача

- заздалегідь надсилайте план курсу й вимоги;
- пропонуйте альтернативні формати завдань (усно/візуально/цифровий);
- використовуйте тайм-менеджмент під час занять (короткі блоки, перерви);
- фіксуйте домовленості письмово у межах індивідуального плану навчання.
- не знижуйте критерії якості робіт;
- не розголошуйте медичну інформацію без згоди;
- не вимагайте однакової техніки виконання, якщо результат можна досягти іншим зручним для здобувача способом.

1.3. Повага до індивідуальних потреб і прав здобувачів.

ХДАДМ визнає та гарантує право кожного здобувача вищої освіти на повагу до його індивідуальних потреб, особистої гідності та рівного ставлення у всіх аспектах освітнього процесу. Академія розглядає різноманітність студентського колективу як цінний ресурс для розвитку творчого середовища, де індивідуальні особливості кожного здобувача є підґрунтям для інновацій та культурного збагачення.

Принципи забезпечення поваги до індивідуальних потреб і прав здобувачів у ХДАДМ:

1. Визнання унікальності кожного здобувача.

Освітній процес враховує індивідуальний темп навчання, стиль сприйняття інформації та творчі уподобання студента. Викладачі заохочують індивідуальний підхід до виконання творчих завдань, забезпечуючи свободу вибору теми, техніки та форми презентації робіт.

2. Забезпечення психологічного комфорту.

У навчальному середовищі підтримується атмосфера взаємоповаги та толерантності, що виключає дискримінацію, упереджене ставлення або ізоляцію за ознаками інвалідності, стану здоров'я, віку, статі, етнічної належності чи соціального походження. Проводиться роз'яснювальна робота серед студентів і викладачів щодо етичних аспектів взаємодії з особами, які мають інвалідність чи особливі освітні потреби.

3. Гарантії реалізації прав здобувачів.

Здобувачі мають право на адаптацію навчальних програм, індивідуальний навчальний план, корекцію графіку занять і використання допоміжних засобів навчання.

Академія забезпечує можливість доступу до всіх навчальних і позанавчальних заходів, включаючи виставки, майстер-класи, пленери та наукові конференції.

4. Співпраця з викладачами та адміністрацією.

Студенти можуть відкрито повідомляти про свої потреби, звертатися до кураторів, деканів або Служби довіри ХДАДМ для отримання підтримки. Взаємодія відбувається на засадах партнерства, де студент бере активну участь у прийнятті рішень, що стосуються його освітньої траєкторії.

5. Захист від дискримінації та дотримання конфіденційності.

Особиста інформація про стан здоров'я та індивідуальні потреби здобувача зберігається в таємниці та використовується виключно для організації ефективного навчального процесу. Порушення принципу рівного ставлення розглядаються згідно з внутрішніми положеннями та чинним законодавством України.

Враховуючи специфіку мистецьких спеціальностей, ХДАДМ надає студентам можливість обирати зручний формат участі у творчих конкурсах, виставках і захистах робіт, щоб

умови їх проведення не створювали фізичних чи психологічних бар'єрів.

Викладачі підтримують використання альтернативних художніх технік та інструментів, які дають змогу здобувачам з інвалідністю повноцінно реалізовувати свій творчий потенціал.

1.4. Ролі та відповідальність учасників освітнього процесу у забезпеченні підтримки здобувачів з особливими освітніми потребами.

Ефективне функціонування інклюзивного освітнього середовища ХДАДМ забезпечується чіткою координацією між учасниками освітнього процесу. Це дозволяє своєчасно реагувати на індивідуальні потреби здобувачів, організовувати безпечні та доступні умови навчання та забезпечувати високу якість освітнього процесу.

Викладач – відповідає за реалізацію навчальних планів дисциплін, адаптацію методів викладання, формування безпечного робочого та творчого простору, а також за фіксацію прогресу здобувачів. Викладач забезпечує гнучкий підхід до виконання навчальних та творчих завдань з урахуванням індивідуальних особливостей студентів.

Куратор групи виконує роль координатора індивідуальних потреб студентів на рівні академічної групи. Він забезпечує ефективний зв'язок між здобувачами та викладачами, сприяє плануванню навчального процесу й організації додаткових консультацій. До його обов'язків належить контроль за доступністю навчальних матеріалів для студентів з особливими освітніми потребами, проведення первинних консультацій щодо адаптації навчання, а також інформування адміністрації про актуальні потреби здобувачів.

Завідувач кафедри / деканат – затверджує індивідуальні плани навчання, розклад занять, призначення технічного

супроводу. Вирішує конфлікти або ескалаційні ситуації, пов'язані з організацією інклюзивного навчання, забезпечує взаємодію між службами академії.

Бібліотека, інформаційно-обчислювальний центр, господарський відділ та відділ охорони праці забезпечують у межах своєї діяльності: оцифрування навчальної та наукової літератури; доступ до електронних ресурсів і програмного забезпечення зі спеціальними можливостями; адаптацію меблів та обладнання відповідно до потреб здобувачів; контроль безпеки навчальних і робочих просторів; підтримку доступності майстерень та лабораторій.

Системний підхід до організації інклюзивного освітнього середовища в ХДАДМ ґрунтується на комплексності заходів, що охоплюють забезпечення доступності навчальних просторів і матеріалів, індивідуальне планування освітньої траєкторії кожного здобувача, чітке визначення ролей і відповідальності всіх учасників освітнього процесу, а також постійний моніторинг та оцінювання якості освітніх послуг. Такий підхід формує середовище, у якому всі студенти — незалежно від їхніх індивідуальних особливостей чи потреб — мають рівні можливості для здобуття знань, розвитку творчого потенціалу та професійного зростання.

2. АДАПТАЦІЯ НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМ ТА МЕТОДІВ ВИКЛАДАННЯ

Адаптація навчальних програм та методів викладання є невід’ємною складовою організації інклюзивного освітнього середовища в ХДАДМ. Вона спрямована на забезпечення рівних можливостей для здобувачів освіти з різними нозологіями та індивідуальними освітніми потребами, створюючи умови для ефективного засвоєння знань, розвитку практичних навичок і творчого потенціалу.

У процесі адаптації навчальних програм необхідно враховувати специфіку кожної дисципліни, зокрема мистецьких і практичних курсів, де значну роль відіграють сенсорні та моторні компоненти діяльності. Програми слід структурувати таким чином, щоб забезпечити поетапне засвоєння матеріалу та надати можливість індивідуального темпу навчання. Це передбачає створення гнучких навчальних траєкторій, які включають альтернативні завдання, мультимедійні ресурси, цифрові та інтерактивні матеріали, що відповідають потребам студентів із порушеннями слуху, зору, опорно-рухового апарату або психофізичними особливостями розвитку.

Методи викладання також підлягають адаптації. Викладачі мають поєднувати різні форми подачі інформації: візуальні, аудіальні та практичні, забезпечувати наочність і покроковість інструкцій, а також можливість демонстрації матеріалу декількома способами. Для студентів із сенсорними порушеннями застосовуються субтитрування, аудіоописи, наочні схеми та відеоінструкції; для студентів з порушеннями опорно-рухового апарату — адаптовані інструменти, цифрові

моделі та можливість виконання завдань у зручному фізичному середовищі; для студентів із психофізичними особливостями — поетапні завдання, що сприяють концентрації та засвоєнню матеріалу.

Викладачі мають забезпечувати регулярний зворотний зв'язок, стимулювати самостійність студентів та коригувати навчальні завдання відповідно до їхніх можливостей.

Таким чином, адаптація навчальних програм та методів викладання в ХДАДМ є комплексним процесом, який інтегрує інклюзивні підходи, сучасні технології та педагогічні практики, створюючи умови для розвитку творчого, практичного та академічного потенціалу кожного здобувача освіти. Це дозволяє академії реалізовувати принципи рівності, доступності та академічної доброчесності у всіх аспектах освітнього процесу.

2.1. Особливості освітнього процесу для здобувачів з різними нозологіями.

У ХДАДМ створюються умови для здобуття мистецької освіти студентами з різними нозологіями, за яких можлива повноцінна участь в освітньому процесі без зниження його якості. Зокрема, у ХДАДМ можуть навчатися здобувачі з:

- порушеннями слуху (слабочуючі),
- порушеннями зору (слабобачущі),
- порушеннями опорно-рухового апарату (у тому числі ті, хто пересувається на кріслах колісних),
- легкими порушеннями мовлення та психофізичного розвитку, які не перешкоджають здобуттю мистецької спеціальності.

Організація навчального процесу для таких здобувачів ґрунтується на принципах універсального дизайну освітнього середовища, індивідуалізації навчальних програм та гнучкої системи підтримки. При цьому академія зберігає високі вимоги

до навчальних результатів і водночас забезпечує необхідні адаптації – технічні, просторові, методичні та організаційні.

Розглянемо особливості освітнього процесу для окремих категорій здобувачів з урахуванням їхніх потреб: для осіб з порушеннями слуху, зору, опорно-рухового апарату та інших нозологій, сумісними із навчанням у мистецькому закладі.

2.1.1. Особи з порушеннями слуху.

Навчання здобувачів із порушеннями слуху є можливим за умови створення візуально доступного середовища та забезпечення альтернативних каналів комунікації.

Можливі бар'єри у навчанні:

- обмежений доступ до усної інформації;
- труднощі в комунікації з викладачем і групою;
- брак візуальної підтримки навчального матеріалу.

Методичні підходи:

- застосування наочних матеріалів, схем, покрокових інструкцій;
- регулярний контроль розуміння інструкцій;
- дублювання аудіоінформації текстом або візуалізаціями;
- підтримка комунікації у групі через роботу в парах і малих командах.
- проведення майстер-класів із відеоінструкціями.

Рекомендації з організації простору:

- організація освітнього простору з урахуванням читання з губ (правильне розташування викладача, освітлення);
- розміщення важливої інформації на стендах та в електронних системах.

Оцінювання результатів навчання:

- письмові та візуальні форми відповідей замість усних;
- акцент на демонстрацію практичних умінь;

- індивідуальні консультації (за потреби).

2.1.2. Особи з порушеннями зору (слабобачущі).

Навчання здобувачів із порушеннями зору є можливим за умови використання збільшувальних засобів, контрастного оформлення навчальних матеріалів та доступного просторового середовища.

Можливі бар'єри у навчанні:

- недостатня чіткість та розмір шрифту;
- труднощі у роботі з дрібними деталями, макетами, кресленнями;
- небезпека під час пересування у навчальних майстернях.

Методичні підходи:

- застосування збільшеного друку та висококонтрастних матеріалів;
- використання аудіоописів для ілюстрацій, картин, схем;
- застосування цифрових технологій (3D-моделі, аудіофайли, тактильні макети);
- індивідуальний темп роботи з можливістю повторного пояснення;
- адаптація творчих завдань відповідно до можливостей студента;
- допомога у роботі з дрібними деталями або матеріалами, що потребують високої точності.

Рекомендації з організації простору:

- якісне освітлення аудиторій та майстерень;
- контрастне маркування приміщень і предметів;
- забезпечення доступу до спеціальних програмних засобів (екранні лупи, програми для читання з екрана);
- створення умов для безпечного пересування (широкі проходи, відсутність перешкод).

Оцінювання результатів навчання:

- можливість усного іспиту з описом процесу та результату для теоретичних дисциплін;
- виконання проєктних завдань у збільшеному форматі;
- акцент на творчому процесі та оригінальності, а не лише на візуальній точності.

2.1.3. Особи з порушеннями опорно-рухового апарату.

Навчання здобувачів із порушеннями опорно-рухового апарату є можливим за умови створення безбар'єрного середовища та забезпечення доступності до всіх приміщень і обладнання.

Можливі бар'єри у навчанні:

- труднощі з пересуванням між корпусами та аудиторіями;
- обмежений доступ до нестандартних чи високих робочих місць;
- фізичні труднощі у виконанні складних практичних завдань.

Методичні підходи:

- адаптація завдань з урахуванням можливостей (цифрове моделювання, групові проєкти);
- використання індивідуальних консультацій та поетапного виконання роботи;
- застосування асистивних технологій (спеціальні пристрої, адаптовані інструменти);
- сприяння роботі в парах та командній діяльності.

Рекомендації з організації простору:

- облаштування пандусів, аудиторій, доступних санітарних кімнат;
- використання спеціальних меблів (регульовані столи, стільці з підтримкою);

- достатній простір для пересування;
- безпечна організація майстерень і лабораторій.

Оцінювання результатів навчання:

- акцент на креативність, концепцію та ідею роботи;
- допуск альтернативних форм представлення результатів (цифрова презентація, відео, макет у спрощеному форматі);
- урахування індивідуального темпу роботи при видачі завдання певної складності.

2.1.4. Особи з особливостями психофізичного розвитку.

Навчання здобувачів із особливостями психофізичного розвитку є можливим за умови створення індивідуальних освітніх траєкторій, роботі з психологом та поступового збільшення складності та об'ємності завдань.

Можливі бар'єри у навчанні:

- труднощі з концентрацією уваги;
- повільніше засвоєння великих обсягів інформації;
- потреба у додатковій підтримці та структурованості навчання.

Методичні підходи:

- подача матеріалу невеликими блоками з повторенням;
- використання інтерактивних методів (візуальних, творчих вправ);
- застосування індивідуальних планів навчання;
- поступове ускладнення завдань із постійним зворотним зв'язком.

Рекомендації з організації простору:

- спокійне навчальне середовище без надмірних подразників;
- можливість індивідуальної роботи чи роботи в малих групах;
- створення зон для відпочинку й відновлення;

- наявність тьюторської або психологічної підтримки.

Оцінювання результатів навчання:

- застосування альтернативних форм контролю (творчий проєкт замість стандартного іспиту);
- поетапне оцінювання прогресу;
- урахування особистих досягнень, без зменшення критеріїв оцінювання роботи.

2.1.5. Рекомендації з організації освітнього процесу в ХДАДМ для здобувачів з різними нозологіями.

Створення інклюзивного освітнього середовища є ключовим чинником для забезпечення повноцінного розвитку творчих, практичних та академічних компетенцій кожного студента, незалежно від його фізичних, сенсорних або психофізичних особливостей (див. табл.2). Важливість цього полягає не лише у створенні рівних умов доступу до знань, а й у формуванні атмосфери взаємоповаги, підтримки та мотивації, яка сприяє максимальному розкриттю потенціалу здобувачів освіти з особливими потребами. Викладачі виконують центральну роль у реалізації цих принципів, адже саме вони організовують навчальний процес, адаптують методики викладання та створюють умови для безпечної та комфортної взаємодії студентів із навчальним середовищем. Для досягнення високої ефективності освітнього процесу необхідно впроваджувати універсальні підходи до дизайну навчальних приміщень та робочих місць, забезпечувати доступність обладнання, матеріалів і ресурсів, а також надавати чіткі й зрозумілі інструкції, які враховують різні форми сприйняття інформації. Такий комплексний підхід дозволяє гарантувати рівні можливості для навчання, стимулює активну участь студентів у творчій та практичній діяльності, а також забезпечує їхнє всебічне академічне та професійне зростання.

**Таблиця 2 – Особливості організації освітнього процесу в
ХДАДМ за нозологіями**

Нозологія	Основні потреби	Методи адаптації	Приклади застосування у мистецьких дисциплінах
Порушення слуху	- візуалізація навчального матеріалу; - дублювання усної інформації; - субтитри у відеоматеріалі.	- використання субтитрів, схем, ілюстрацій; - робота в малих групах із письмовою інструкцією.	- лекції з історії мистецтва супроводжуються презентаціями з ілюстраціями; - завдання з композиції з чіткими покроковими візуальними прикладами; - майстер-класи з дублюванням відеоінструкцій.
Порушення зору (слабобачущі)	- доступ до матеріалів у збільшеному форматі; - контрастність та чіткість тексту й зображень; - спеціальне освітлення та організація простору.	- електронні ресурси з функцією масштабування ; - аудіоописи візуальних матеріалів; - контрастне маркування приміщень.	- використання цифрових інструментів (3D-моделювання замість виконання дрібних деталей власноруч); - аудіоопис творів під час аналізу живопису; - креслення у збільшеному форматі.
Порушення опорно-рухового апарату	- доступність аудиторій і майстерень; - спеціально облаштовані меблі; - безпечні маршрути пересування.	- розташування занять у доступних приміщеннях; - адаптація завдань (заміна фізично складних на цифрові аналоги); - індивідуальні консультації.	- використання графічних планшетів замість фізичних макетів; - цифрові презентації замість ручного монтажу; - виставки з доступними експозиційними зонами.

Продовження таблиці 2.

Нозологія	Основні потреби	Методи адаптації	Приклади застосування у мистецьких дисциплінах
Особливості психофізичного розвитку	- чіткі, структуровані інструкції; - повторення матеріалу; - підтримка атмосфери взаємоповаги.	- подання матеріалу малими блоками; - інтерактивні методи навчання; - індивідуальні освітні програми.	- проєктні роботи з розподілом завдань на простіші етапи; - використання ігрових вправ у курсах з рисунку та композиції; - можливість альтернативного оцінювання (творчий проєкт замість письмового іспиту).

Для самоперевірки викладача щодо готовності до занять зі здобувачами освіти з різними нозологіями

Цей матеріал покликаний допомогти викладачу оцінити власну готовність до ефективної роботи зі здобувачами освіти, які мають різні нозології, забезпечити інклюзивність навчального процесу та створити комфортне освітнє середовище для кожного студента.

Викладач може використати наведені нижче орієнтири для самоаналізу:

- чи враховано індивідуальні освітні потреби студентів;
- чи адаптовано навчальні матеріали та методи викладання;
- чи забезпечено доступність навчального середовища;
- чи сформовано толерантне, доброзичливе ставлення у студентській групі;
- чи володіє викладач знаннями щодо особливостей комунікації зі здобувачами освіти з різними нозологіями;
- чи готовий він до гнучких форм оцінювання результатів навчання.

Перед стартом курсу перевірте наявність:

- Силабусу із чіткими результатами навчання та критеріями.

- Доступних матеріалів (PDF, субтитри).
- Плану безпеки й евакуації з урахуванням індивідуального плану навчання, якщо заняття відбуваються в академії.
- Готових альтернативних форматів завдань.

На занятті запровадьте:

- Коротку усну та письмову інструкцію до завдань.
- Таймінг з перервами.
- Перевірку доступності робочих місць/обладнання.
- Відкрити, недискримінаційну атмосферу під час навчання.

Під час оцінювання:

- Ті самі результати навчання — гнучкий формат показу.
- Фіксація використаних пристосувань у протоколі.
- Зворотний зв'язок, орієнтований на розвиток, а не на обмеження.

Самоперевірка допоможе викладачу усвідомити сильні сторони своєї педагогічної діяльності, визначити напрями для професійного вдосконалення та зробити освітній процес посправжньому інклюзивним.

Ці настанови слід застосовувати ситуативно й гнучко, розуміючи, що в багатьох здобувачів можуть поєднуватися кілька нозологій. У таких випадках пріоритет — комбінація пристосувань із фокусом на безпеці, автономії студента та цілісності мистецьких результатів.

2.2. Принципи адаптації навчальних програм та методів викладання для різних форм навчання.

2.2.1. Принципи адаптації навчальних програм та методів викладання для дистанційного навчання.

Адаптація навчальних програм для дистанційного формату навчання в ХДАДМ ґрунтується на принципах доступності, рівності та інклюзії, забезпечуючи можливість

повноцінного навчання для здобувачів з різними нозологіями. Основна мета — створити умови, які дозволяють студентам засвоювати матеріал у зручному темпі, ефективно комунікувати з викладачами та однокурсниками, а також успішно виконувати практичні та творчі завдання, характерні для мистецьких дисциплін.

Принципи адаптації включають наступне:

1. Доступність контенту — усі навчальні матеріали повинні бути представлені у форматах, що враховують різні сенсорні потреби студентів, наприклад: текст з можливістю масштабування шрифту, аудіо та відео з субтитрами, інтерактивні презентації, цифрові та тактильні моделі для практичних завдань.

2. Універсальний дизайн навчального середовища — платформи дистанційного навчання мають підтримувати адаптивні функції для студентів із порушеннями зору, слуху, опорно-рухового апарату та психофізичними особливостями. Це включає зручну навігацію, чітке структурування курсів, використання кольорових та текстових індикаторів для орієнтації у матеріалах.

3. Індивідуальний темп та гнучкі траєкторії навчання: студенти повинні мати можливість повторювати матеріал, переглядати лекції та інструкції у зручний час, а завдання виконувати у власному темпі без втрати навчальної якості.

4. Зворотний зв'язок та комунікація.

Дистанційне навчання передбачає регулярне консультування викладачами через онлайн-платформи, чати, відеоконференції та електронну пошту. Особливу увагу приділяють контролю розуміння матеріалу та підтримці студентів у виконанні практичних завдань.

5. Адаптація практичних та творчих завдань.

Для мистецьких дисциплін необхідно передбачати цифрові альтернативи або модифіковані формати практичної роботи, що дозволяють студентам реалізувати свій творчий потенціал.

6. Гнучка система оцінювання.

Гнучка система оцінювання в інклюзивному середовищі ХДАДМ базується на принципах академічної доброчесності та рівності можливостей. Оцінювання знань і навичок здобувачів враховує їхні індивідуальні особливості та передбачає використання різних форматів – письмових, візуальних і цифрових робіт, а також поетапних творчих проєктів, що дозволяють простежити процес формування ідей та розвиток компетентностей. Викладачі забезпечують прозорість і справедливість оцінювання, надаючи регулярний зворотний зв'язок у режимі онлайн і під час особистих консультацій. Важливо, щоб студенти мали можливість повторного виконання завдань у разі потреби, це буде сприяти глибшому засвоєнню матеріалу й формувати культуру відповідального ставлення до навчання без порушення принципів доброчесності.

7. Технічна підтримка та конфіденційність.

Дистанційне навчання повинно забезпечувати стабільний доступ до платформ, захист персональних даних та особистої інформації, доступ до технічної допомоги при виникненні проблем із використанням адаптивних технологій.

Впровадження цих принципів дозволить реалізувати інклюзивний підхід у дистанційній формі навчання, забезпечуючи рівні можливості для здобувачів освіти з різними нозологіями, збереження академічних стандартів та розвиток творчого, практичного і професійного потенціалу студентів.

2.2.2. Принципи адаптації навчальних програм та методів викладання для змішаної форми навчання.

Змішана форма навчання поєднує традиційні очні заняття з дистанційними активностями, що дає змогу здобувачам освіти з різними нозологіями максимально гнучко та ефективно освоювати навчальні програми. Адаптація навчальних програм та методів викладання у змішаному форматі базується на принципах доступності, універсального дизайну, рівності можливостей та підтримки індивідуальних потреб студентів.

Перш за все, слід забезпечити доступність контенту як у дистанційному, так і в очному форматі. Навчальні матеріали мають бути представлені у зручних для здобувачів форматах, що допускають масштабування шрифту, контрастне оформлення, субтитрування відео та аудіоописи. Практичні і творчі завдання повинні мати адаптовані або цифрові альтернативи, що дозволяють студентам з сенсорними порушеннями або порушеннями опорно-рухового апарату повноцінно брати участь у навчальному процесі.

Другий принцип — гнучкий темп навчання та інтеграція очного та дистанційного компонентів. Студенти повинні мати можливість повторно переглядати лекційний матеріал онлайн, повторювати демонстрації практичних прийомів, а також виконувати завдання у власному темпі. Викладачі організовують очні зустрічі для практичних робіт та майстер-класів із урахуванням фізичних і сенсорних потреб студентів, при цьому онлайн-компонент забезпечує підготовку, повторення та підтримку самостійної роботи.

Третій принцип полягає у комунікації та зворотному зв'язку. Викладачі повинні регулярно контролювати розуміння матеріалу, консультувати студентів у дистанційному режимі, а також організовувати індивідуальні зустрічі щоб гарантувати повне засвоєння матеріалу.

Четвертий принцип — адаптація методів оцінювання. У змішаній формі навчання доцільно поєднувати традиційні способи оцінювання (усні та практичні завдання на очних заняттях) із дистанційними формами, такими як цифрові проекти, онлайн-тести, письмові або візуальні роботи. Це дозволяє оцінювати не лише результат, а й процес навчання та креативність здобувачів.

П'ятий принцип — технічна підтримка та організація безпечного середовища. Академія повинна забезпечити стабільний доступ до дистанційних платформ, захист та конфіденційність персональних даних, а також адаптовані приміщення для очної частини курсу з урахуванням універсального дизайну та безпеки пересування.

Впровадження цих принципів у змішаному навчанні дозволить поєднати переваги очної взаємодії та дистанційної гнучкості, забезпечуючи інклюзивність, доступність і високий рівень засвоєння навчальних програм для студентів з різними нозологіями, а також розвиток їхнього творчого, практичного та академічного потенціалу.

2.2.3. Принципи адаптації навчальних програм та методів викладання для очної форми навчання.

Очна форма навчання в мистецькій освіті є найбільш цінною завдяки безпосередній взаємодії студентів із викладачами, майстрами та творчим середовищем. Для здобувачів з особливими освітніми потребами вона відкриває можливості безпосереднього включення у художньо-практичний процес, проте вимагає особливої уваги до організації освітнього простору, комунікації та методів викладання.

Перший принцип — доступність освітнього середовища. Аудиторії, майстерні, бібліотеки та інші приміщення мають бути організовані відповідно до принципів універсального

дизайну: зручні входи, пандуси, адаптовані меблі, оптимальне освітлення та акустика. Це забезпечує можливість рівної участі студентів з порушеннями опорно-рухового апарату, зору, слуху та іншими нозологіями у навчальному процесі.

Другий принцип полягає у гнучкій організації навчальних програм. Викладачі повинні адаптувати зміст дисциплін, темп подання матеріалу та форму завдань, зберігаючи при цьому академічні стандарти і вимоги до якості. Наприклад, для студентів з порушеннями слуху варто супроводжувати пояснення візуальними схемами та письмовими інструкціями, а для студентів із порушеннями зору — забезпечувати аудіоописи, тактильні матеріали або спеціальні макети.

Третій принцип — індивідуалізація навчального процесу. Викладачі та куратори груп повинні враховувати індивідуальні освітні потреби студентів, допомагати у плануванні навчання, координувати консультації та залучати служби супроводу. Індивідуальний підхід у мистецькій освіті є ключовим, адже кожен студент реалізує свій творчий потенціал у власний спосіб.

Четвертий принцип — постійна комунікація та підтримка. Живе спілкування викладача і студентів дозволяє швидко виявляти труднощі, коригувати методи навчання та підбирати оптимальні засоби взаємодії. Важливим є формування інклюзивної атмосфери в групі, що базується на взаємоповазі, толерантності та готовності до співпраці.

П'ятий принцип — адаптоване оцінювання. У мистецьких дисциплінах особливу роль відіграє не лише результат, а й процес навчання. Тому доцільно застосовувати різні форми перевірки знань і навичок: письмові, практичні, творчі, проєктні. Для студентів з інвалідністю можуть бути запропоновані альтернативні способи презентації роботи зі збереженням авторської ідеї та творчого підходу.

Шостий принцип — створення безпечного і комфортного освітнього середовища. Це стосується не лише фізичної доступності приміщень, захисту персональних даних та особистої інформації, а й психологічного клімату. Студенти з особливими освітніми потребами повинні відчувати підтримку з боку викладачів, групи та адміністрації, що значно підвищує їхню мотивацію та залученість у навчальний процес.

Таким чином, адаптація програм та методів викладання для очної форми навчання у ХДАДМ спрямована на те, щоб створити умови, за яких кожен студент зможе в повній мірі реалізувати свій творчий, інтелектуальний і професійний потенціал, незважаючи на наявні бар'єри чи особливості здоров'я.

2.2.4. Допустиме та недопустиме при адаптації навчальних програм та методів викладання.

При організації освітнього процесу для здобувачів з різними нозологіями важливо дотримуватися балансу між забезпеченням доступності та підтримкою академічних стандартів. Допустимими є ті заходи та підходи, які створюють рівні умови навчання, сприяють розвитку знань і практичних навичок, не знижуючи академічних вимог і зберігаючи об'єктивність оцінювання. До таких підходів належать:

- Використання альтернативних форм подання матеріалу, наприклад, аудіо- та відеоінструкцій, покрокових схем, презентацій з контрастним оформленням, тактильних або цифрових моделей для практичних занять.
- Забезпечення індивідуального темпу навчання та адаптації завдань відповідно до можливостей студента без зменшення змістовної складової курсу.
- Використання гнучких методів оцінювання, включаючи письмові, візуальні та практичні завдання, що дозволяє

оцінювати процес засвоєння знань, розвиток творчих і професійних навичок.

- Організація доступного та безпечного простору, включаючи адаптовані робочі місця та доступні маршрути пересування.
- Залучення допоміжних засобів і технологій, таких як спеціальні програми для збільшення шрифту, субтитрування відео, асистивні пристрої для людей із порушеннями слуху або опорно-рухового апарату.
- Регулярний зворотний зв'язок та консультації, що дозволяє коригувати індивідуальні плани навчання та методи викладання відповідно до прогресу та потреб студента.

Водночас існують підходи та дії, які є недопустимими, оскільки вони можуть обмежувати навчальні можливості, створювати несправедливі умови або порушувати академічні стандарти:

- Зниження академічних вимог або спрощення змісту курсу виключно через інвалідність студента.
- Виключення студента з практичних або мистецьких завдань без надання альтернативних методів реалізації його творчого потенціалу.
- Надмірне опікування, що заважає розвитку самостійності та відповідальності студента.
- Ігнорування потреб у доступі до інформації, простору чи технічних засобів, що може створювати бар'єри для навчання.
- Використання лише однієї форми подання матеріалу або оцінювання, без урахування сенсорних чи психофізичних особливостей здобувача.
- Несвоєчасне або формальне впровадження індивідуальних планів навчання та рекомендацій, викладених в даному посібнику.

Таким чином, адаптація навчальних програм та методів викладання у ХДАДМ повинна бути зваженою, системною та спрямованою на створення умов, що дозволяють кожному студенту реалізувати свій потенціал, одночасно підтримуючи академічні стандарти і рівність можливостей для всіх учасників освітнього процесу.

2.3. Використання цифрових технологій та спеціалізованого програмного забезпечення.

Сучасний освітній процес у мистецькому закладі вищої освіти неможливо уявити без цифрових технологій, адже вони не лише розширюють можливості комунікації та навчання, але й відіграють ключову роль у забезпеченні доступності для здобувачів з особливими освітніми потребами. У ХДАДМ цифрові інструменти та спеціалізоване програмне забезпечення є важливим компонентом інклюзивного освітнього середовища, яке сприяє рівності у здобутті мистецької освіти.

Корисні інструменти для різних нозологій:

- Для студентів з порушеннями зору: екранні диктори, програми збільшення шрифту, цифрові бібліотеки з аудіо- та тактильними матеріалами, застосування QR-кодів для доступу до текстів і методичних матеріалів у звуковому форматі, 3D-принтери для виготовлення тактильних моделей.
- Для студентів з порушеннями слуху: сервіси автоматичного субтитрування відео, додатки для перекладу жестової мови, інтеграція відеоінструкцій із текстовими поясненнями, месенджери для синхронного спілкування з викладачем і групою.
- Для студентів з порушеннями опорно-рухового апарату: адаптивні пристрої введення (екранні клавіатури, голосове керування), графічні планшети з підтримкою стилусів, програмні комплекси для 3D-моделювання, що мають

доступні інтерфейси, а також хмарні сервіси, що дають змогу працювати з будь-якого пристрою.

Окремим інструментом є штучний інтелект (ШІ), який сприяє інклюзивності навчання. Він забезпечує автоматичне розпізнавання мовлення, озвучування текстів, персоналізовані рекомендації, переклад іншомовних джерел, аналіз і генерування візуальних чи звукових матеріалів. Такі можливості підтримують студентів з особливими потребами та відкривають нові шляхи для мистецьких експериментів. Водночас використання ШІ здобувачами не повинно порушувати принципів академічної доброчесності й підміняти креативність та індивідуальність виконання робіт.

Рекомендації щодо інтеграції цифрових технологій у мистецьку освіту:

- Викладачам рекомендується активно використовувати віртуальні галереї, онлайн-музеї та цифрові архіви, що надають студентам доступ до мистецької спадщини.
- При створенні навчальних матеріалів важливо дотримуватися принципів універсального дизайну цифрового контенту: чіткі контрасти, можливість збільшення шрифту, субтитри, дублювання ключової інформації кількома каналами (текст, звук, зображення).
- Для проведення практичних занять доцільно використовувати цифрові симулятори та інтерактивні програми, які дозволяють відпрацьовувати навички в безпечному середовищі.
- Важливо організовувати змішане використання інформаційних технологій та традиційних методик, щоб студенти не втрачали відчуття «живого» мистецького процесу, але водночас отримували доступність і гнучкість завдяки цифровим рішенням.

- Викладачі повинні володіти навичками користування цифровими інструментами та регулярно проходити підвищення кваліфікації, щоб впровадження інформаційних технологій було не формальним, а по-справжньому ефективним.

Таким чином, цифрові технології у ХДАДМ є не лише допоміжним інструментом, а невід'ємною частиною інклюзивної мистецької освіти, яка дозволяє забезпечити рівність можливостей та стимулювати розвиток творчого потенціалу кожного здобувача.

3. ЕТИЧНІ ПРИНЦИПИ У РОБОТІ ЗІ ЗДОБУВАЧАМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

Інклюзивна освіта в мистецькому закладі вищої освіти — це не лише адаптація програм чи створення безбар'єрного середовища. Це передусім культура взаємоповаги, етичної взаємодії та дотримання принципів академічної доброчесності. У ХДАДМ викладачі стають не лише носіями знань і методичних підходів, а й моральними орієнтирами, які формують у студентів культуру толерантності, відповідальності та професійної честі. Спілкування у цьому контексті — це не лише передача інформації, але й інструмент підтримки, мотивації та формування відчуття належності до академічної спільноти.

Основні принципи етичної комунікації та взаємодії зі здобувачами з особливими освітніми потребами складаються з наступних компонентів:

1. Повага до особистості та гідності.

Кожен студент має сприйматися як рівноправний учасник освітнього процесу. Уникання патерналістського тону, надмірного співчуття чи зверхності допомагає формувати відчуття рівності. Важливо пам'ятати: студент із порушеннями слуху, зору чи руху — передусім здобувач вищої освіти, а не «виняток» чи «проблема».

2. Використання зрозумілої та нейтральної мови.

Інструкції та завдання повинні бути сформульовані чітко й конкретно, без двозначностей та професійних термінів, які можуть ускладнювати розуміння. У спілкуванні варто уникати зменшувальних форм або некоректних позначень стану здоров'я.

3. Врахування індивідуальних каналів комунікації.

Важливо забезпечити доступність навчального матеріалу: для студентів із порушеннями слуху — застосовувати субтитри, письмові інструкції, для тих, хто має порушення зору — надавати цифрові тексти, озвучувати візуальний матеріал та уникати фраз на кшталт «як ви бачите на екрані». Для студентів із труднощами мовлення чи руху необхідно передбачати достатній час на відповіді.

4. Конфіденційність та тактовність.

Інформація про стан здоров'я чи особливі освітні потреби студента не може обговорюватися публічно. Всі деталі адаптацій слід вирішувати індивідуально, без створення ситуацій стигматизації чи психологічного дискомфорту.

5. Рівність можливостей.

Студенти з особливими освітніми потребами мають право на доступ до тих самих знань і завдань, що й інші, однак шлях до їхнього опанування може відрізнятись. Адаптації повинні створювати умови для розкриття потенціалу, не знижуючи академічних стандартів.

6. Баланс підтримки та автономії.

Допомога не повинна перетворюватися на контроль або «вирішення завдань замість студента». Найкраща стратегія — пропонувати варіанти й залишати право вибору за здобувачем: «Вам буде зручніше отримати матеріал у друкованому чи електронному вигляді?» Це сприяє розвитку самостійності та відповідальності.

7. Невербальна комунікація.

Жести, міміка, інтонація викладача мають бути спокійними та доброзичливими, без ознак нетерпіння чи зверхності. Дружній тон і відкрита постава формують атмосферу довіри та безпеки.

8. Зворотний зв'язок.

Регулярна перевірка розуміння матеріалу є важливою умовою ефективного навчання. Викладач може ставити уточнювальні питання, просити студента переказати завдання власними словами або надати додаткові пояснення в іншому форматі.

9. Толерантність і культурна чутливість.

Студенти з особливими освітніми потребами можуть мати різні погляди, цінності та форми творчого самовираження. Завдання викладача — сприяти формуванню толерантного освітнього середовища, де неприпустимі дискримінаційні висловлювання чи жарти.

Приклади основних етичних помилок та правильного й некоректного спілкування зі здобувачами з особливими освітніми потребами наведено в таблицях 3 та 4.

Таблиця 3 – Етичні помилки та правильні дії викладача

№	Ситуація	✗ Помилка	✓ Етичне рішення
1	Студент із порушеннями слуху не зрозумів усних пояснень викладача.	Дратівливо відповісти «ти мав уважно слухати» або перекласти пояснення іншому студентові.	Повторити інструкцію чітко, використати наочність (схему, написати ключові слова), перевірити розуміння.
2	У групі поширюють жарти щодо студента з порушеннями опорно-рухового апарату.	Ігнорувати ситуацію як «звичайні студентські стосунки».	Зупинити некоректну поведінку, пояснити неприпустимість дискримінації, підкреслити важливість підтримки.
3	Викладач сумнівається, як оцінити роботу студента з особливими освітніми потребами.	Поставити оцінку «з жалю».	Оцінювати за критеріями, враховуючи адаптований формат, пояснити сильні сторони й надати рекомендації.

Продовження таблиці 3.

№	Ситуація	✗ Помилка	✓ Етичне рішення
4	Студент із порушеннями зору просить завдання в електронному форматі.	Відмовити, сказавши, що є лише друкований варіант.	Надати доступний формат (Word або доступний PDF), що забезпечує рівні можливості.
5	Під час іспиту студент просить додатковий час.	Відмовити, аргументуючи «однаковими умовами для всіх».	Дозволити продовження часу згідно з індивідуальним планом.
6	Запізнення через труднощі з пересуванням.	Публічно дорікати за дисципліну.	Спокійно дозволити приєднатися, з'ясувати потреби в підтримці.
7	Студент із порушенням зору не бачить матеріали на екрані.	Продовжувати заняття без змін.	Озвучити слайди, надати збільшений шрифт або цифрові файли.
8	Відсутність участі у дискусії (порушення слуху).	Вважати, що студент «не зацікавлений».	Залучати через письмові коментарі, субтитри, роботу в парах.
9	Виконання завдань повільніше (інтелектуальні труднощі).	Порівнювати з іншими, підганяти.	Поділити завдання на етапи, заохочувати проміжні результати.
10	Ізоляція у груповій роботі.	Не втручатися.	Призначити рівноправні ролі, пояснити цінність співпраці.
11	Прохання про письмовий формат іспиту замість усного.	Наполягати на усній формі.	Дозволити письмовий варіант, зберігаючи критерії оцінювання.
12	Студент на кріслі колісному не може потрапити на виїзне заняття.	Проводити захід без урахування доступності.	Обрати доступну локацію або організувати альтернативну участь.
13	Студент із порушенням слуху не встигає занотувувати.	Вимагати прискоритися.	Надати конспект, дозволити диктофон.
14	Неприйнятні жарти однокласників.	Ігнорувати.	Зупинити ситуацію, пояснити принципи толерантності.

Продовження таблиці 3.

№	Ситуація	✗ Помилка	✓ Етичне рішення
15	Студент із хронічними захворюваннями часто відсутній.	Вважати це прогулом.	Дати можливість виконання завдань дистанційно, консультації онлайн.
16	Використання спеціального обладнання (екранний диктор).	Забороняти через «дисципліну».	Дозволити технології, інтегрувати їх у роботу.
17	Студент із заїканням хвилюється на презентації.	Перебивати, квапити.	Дати більше часу, дозволити комбіновану форму подачі.
18	Труднощі з пересуванням між аудиторіями.	Вимагати відвідувати всі аудиторії «за будь-яку ціну».	Узгодити розклад у доступних приміщеннях.
19	Викладач дає складні інструкції без перевірки розуміння.	Вважати, що всі зрозуміли.	Давати покрокові інструкції, перевіряти розуміння запитаннями.
20	Конфлікт між студентами через ставлення до інклюзії.	«Не втручатися».	Провести роз'яснювальну бесіду, наголосити на рівності.
21	Студент не встигає за темпом лекції.	Звинувачувати у слабкій підготовці.	Дати додаткові матеріали для самостійного опрацювання.
22	Використання інструментів, недоступних студенту з особливими освітніми потребами.	Залишити його без завдання.	Запропонувати альтернативні методи чи інструменти.
23	Викладач публічно згадує діагноз студента.	Акцентувати на особливостях здоров'я.	Обговорювати індивідуальні потреби конфіденційно.
24	Оцінювання творчої роботи без урахування особливостей.	Занижувати оцінку через іншу форму виконання.	Оцінювати за змістом, ідейністю, старанням.
25	Викладач не знає, як працювати з тьютором студента.	Ігнорувати асистента.	Координувати роботу, визнавати його роль.

**Таблиця 4 – Приклади правильного та некоректного спілкування
зі здобувачами з особливими освітніми потребами**

Некоректно	Правильно
«Ти ж інвалід, тобі буде важко, краще не пробуй».	«Ви маєте право спробувати, і ми підберемо зручний спосіб для виконання завдання».
«Як ти можеш малювати, якщо ти погано бачиш?»	«Для малювання можна використати тактильні матеріали та контрастні кольори, спробуємо разом обрати найбільш зручні».
«Тобі не треба готувати складний проєкт, бо ти все одно не зможеш».	«Ви можете виконати проєкт у своєму темпі, і я готовий допомогти адаптувати завдання під ваші можливості».
«Вибач, але ми не можемо чекати, поки ти закінчиш відповідь».	«Візьміть, будь ласка, час, щоб відповісти — нам важлива ваша думка».
«Не треба брати участь у груповій роботі, бо це буде складно для інших».	«У груповій роботі ви можете взяти ту роль, яка буде для вас найбільш комфортною».
«У тебе проблеми зі слухом, тому я не буду ставити тобі усні питання».	«Я підготував завдання і в письмовій формі, щоб вам було зручніше працювати».
«Давайте не будемо звертати увагу на його особливості».	«Ми врахуємо ваші потреби, щоб створити комфортні умови для навчання».
«Мабуть, ти не зможеш здати екзамен на рівні з іншими».	«Ви здасте екзамен у тій формі, яка для вас доступна — усно, письмово або у проєктній роботі».
«Ви всі однакові, тому працюйте як усі».	«У кожного з вас є свої сильні сторони, давайте врахуємо це в роботі».
«Тобі краще сидіти осторонь, щоб не заважати».	«Виберіть місце в аудиторії, яке буде найбільш зручним для вас».
«Не переживай, ми все зробимо за тебе».	«Я можу допомогти з організацією, але рішення та виконання завдань залишаються за вами».
«Тобі важко слухати лекцію, то, може, не приходь?»	«Лекційний матеріал я також надам у письмовій або відеоформі для вашої зручності».
«У вас діагноз, тому ви не зможете опанувати цю спеціальність».	«Ваша спеціальність цілком можлива, а ми підберемо адаптовані методики навчання».
«Тобі краще не брати участь у виставці, бо це відповідально».	«Ви можете представити свою роботу у тому форматі, який для вас зручний».

Продовження таблиці 4.

Некоректно	Правильно
«Я не знаю, як із тобою працювати, це занадто складно».	«Давайте разом обговоримо, які умови навчання будуть для вас найефективнішими».
«Якщо тобі щось потрібно, хай батьки скажуть».	«Ви можете самі повідомити про свої потреби, я завжди готовий вислухати».
«Не звертай уваги, що тобі важко, все одно маєш робити як усі».	«Ми можемо адаптувати завдання так, щоб воно залишалося цікавим і доступним для вас».
«У тебе немає шансів скласти цей предмет».	«У вас є всі можливості, ми просто знайдемо найкращий спосіб перевірки знань».
«Я не маю часу пояснювати ще раз».	«Я повторю пояснення або підготую додаткові матеріали, щоб вам було зрозуміліше».
«Не хвилюйся, ми все одно знизимо критерії для тебе».	«Критерії залишаються однаковими для всіх, але форма виконання може бути адаптована під ваші потреби».

Етичні принципи у роботі зі здобувачами з особливими освітніми потребами є фундаментом формування справді інклюзивного та безбар'єрного освітнього середовища в ХДАДМ. Вони виходять далеко за межі технічних або організаційних рішень, адже стосуються насамперед людяності, поваги та культури взаємодії. Дотримання принципів етичної комунікації та справедливого ставлення забезпечує не лише успішність навчання, а й формування у студентів почуття власної значущості та віри у власні можливості. Це дозволяє кожному здобувачу, незалежно від особливостей його розвитку чи стану здоров'я, реалізувати свій творчий потенціал на рівних правах із іншими.

Таким чином, етичність і доброчесність у роботі з особами з особливими освітніми потребами — це не додатковий компонент освітнього процесу, а його невід'ємна частина, що формує основу для розвитку справедливої, сучасної та гуманної мистецької освіти в Україні.

4. АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ У КОНТЕКСТІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Академічна доброчесність є фундаментом довіри між викладачами та здобувачами освіти, а в інклюзивному середовищі ХДАДМ вона набуває ще більшої ваги, оскільки гарантує, що всі адаптації спрямовані лише на подолання бар'єрів, а не на створення необґрунтованих переваг. Її головна мета полягає у створенні таких умов, за яких кожен студент може чесно і повноцінно продемонструвати свої знання, творчий потенціал та навички, залишаючись у рівних академічних вимогах зі своїми однокурсниками.

4.1. Дозволені інструменти та межі їх використання.

Використання асистивних технологій є невід'ємною частиною інклюзивного освітнього процесу. До них належать екранні читачі, збільшувальні програми, альтернативні клавіатури, FM-системи, інструменти субтитрування та інші пристрої, що допомагають компенсувати функціональні порушення. Такі засоби дозволені під час навчання та контролю знань, за умови що вони не забезпечують доступу до заборонених матеріалів чи сторонніх джерел. Факт використання відповідних технологій має бути відображений у індивідуальній програмі навчання та/або силлабусі (робочій програмі) курсу, щоб уникнути непорозумінь під час оцінювання.

Окремої уваги потребує використання генеративного штучного інтелекту (ChatGPT, Midjourney та ін.). Політика щодо його застосування має бути чітко прописана у програмах

кожного курсу. Можливі кілька моделей регулювання: повне дозволення із зазначенням атрибуції (обов'язкове пояснення, які саме інструменти і як були використані, зберігання чернеток і промптів), часткове дозволення (наприклад, для пошуку ідей, формування референсів чи альтернативних підходів, але без використання в підсумкових роботах), або повна заборона в умовах, коли перевіряється особиста технічна майстерність чи відбувається контроль знань.

Не менш важливим є дотримання авторських прав та ліцензійних обмежень. Кожне використане зображення, шрифт, аудіо-, відеофайл, 3D-модель, текстура чи інший ресурс повинні супроводжуватися посиланням на джерело та підтвердженням правомірності застосування (відкрита ліцензія, підписка, договір тощо). Для контенту, згенерованого штучним інтелектом, обов'язковим є зазначення використаного інструмента й умов його застосування. Це формує у студентів навичку свідомого ставлення до інтелектуальної власності й запобігає плагіату.

4.2. Оцінювання з дотриманням принципів доброчесності.

В умовах мистецької освіти особливу роль відіграє розробка форм оцінювання, які унеможливають механічне копіювання результатів і водночас враховують індивідуальні потреби студентів. Одним із найефективніших підходів є створення автентичних завдань, які передбачають відображення особистої рефлексії, документування проміжних етапів (ескізів, ітерацій), фотозвіти процесу чи відеозаписи типу «process walkthrough». Такі методи дозволяють оцінювати не лише кінцевий результат, але й шлях до нього, що робить підробку майже неможливою.

Ефективним є також модульний підхід до оцінювання: студенти отримують проміжні оцінки за кожен етап роботи —

від дослідження й розробки ескізів до створення прототипу й фінальної реалізації. Це стимулює системну роботу та поступовий розвиток навичок, знижуючи ризик використання недоброчесних практик. Усні мікрозахисти — короткі інтерв'ю з викладачем, під час яких студент пояснює свої творчі рішення, джерела натхнення й обґрунтовує технічні прийоми — дають змогу виявити рівень особистого залучення до роботи.

Ще одним важливим принципом є забезпечення варіативності форматів подання результатів: письмових, усних, відео- чи тактильних. Головне, щоб усі ці форми оцінювалися за однаковими критеріями затвердженими в ХДАДМ, а здобувачі освіти були вчасно з ними ознайомлені зручним для них способом.

Зниження ризиків академічної недоброчесності також досягається завдяки індивідуалізації параметрів завдань: використанню випадкових вхідних даних, варіативних брифінгів, персональних тем, що відповідають інтересам і можливостям конкретного здобувача. Такий підхід не лише підвищує мотивацію, а й унеможливорює пряме копіювання роботи іншими студентами.

Таким чином, академічна доброчесність в інклюзивному освітньому середовищі не обмежується заборонами, а навпаки створює гнучку й прозору систему правил, що допомагає кожному студенту чесно й прозоро реалізувати власний творчий потенціал.

4.3. Типові порушення академічної доброчесності.

У мистецькій освіті досить поширеними порушенням академічної доброчесності є:

- Текстовий плагіат, що виявляється у прямому копіюванні фрагментів без належних посилань, у перекладі

чужих матеріалів без атрибуції чи у використанні штучного інтелекту для перефразування без зазначення джерела.

– Візуальний плагіат або апропріація, коли студент відтворює чужу композицію, стиль чи об'єкт без суттєвої трансформації та без вказівки на першоджерело.

– Самоплагіат, коли здобувач повторно подає власні роботи, виконані в межах попередніх курсів, без попереднього погодження з викладачем.

– До типових випадків належить також недозволена допомога, що проявляється у колективному виконанні індивідуальних завдань або використанні сторонніх підказок.

– Окремо слід відзначити зловживання адаптаціями, коли під час іспиту студент під виглядом використання асистивних технологій отримує доступ до заборонених матеріалів.

Щоб запобігти цим порушенням, важливо прописувати у силлабусах (робочих програмах) чіткі правила дозволеної співпраці з прикладами порушень, вимагати від здобувачів фіксацію процесу роботи у вигляді журналів змін, чорнових ескізів чи скринкастів, системно застосовувати інструменти перевірки текстових і візуальних плагіатів у поєднанні з міні-захистами, вимагати для художніх проєктів референс-листи з поясненням трансформацій, визначати на курсі політику використання штучного інтелекту та зберігати у відкритому доступі еталонні приклади академічної доброчесності й анонімізовані кейси порушень.

4.4. Етика авторства у мистецькій освіті.

Питання авторства та визнання внеску має особливе значення у мистецькій сфері, адже навчальний і творчий процес часто передбачає групову взаємодію та використання чужих ідей. У колективних проєктах важливим є прозорий розподіл ролей, а на фінальних етапах роботи доцільно оформлювати

кредит-листи, що подаються на титульних аркушах, слайдах чи у вигляді експозиційних етикеток. У пояснювальних записках до робіт студенти мають посилатися на джерела натхнення, відзначати митців і школи, з якими вони ведуть творчий діалог. Використання відкритих бібліотек, зокрема шрифтів, звуків, текстур і 3D-моделей, потребує обов'язкового зазначення ліцензій та умов поширення. У випадку створення контенту за допомогою штучного інтелекту необхідно робити відповідну позначку із вказівкою інструмента, наводити короткий опис процесу і виокремлювати власний внесок, який може включати кураторство, промпт-інжиніринг, колажування чи постобробку. Важливим етичним питанням є також використання зображень людей: портрети й інші персональні матеріали можна застосовувати лише за наявності згоди та з дотриманням вимог приватності й захисту персональних даних.

4.5. Дистанційні та змішані формати: чесність і доступність.

Організація дистанційного та змішаного навчання вимагає забезпечення чесності та доступності освітнього процесу. Підготовка до іспитів і заліків повинна передбачати завчасне оголошення дозволених і заборонених матеріалів, проведення технічних перевірок та надання інструкцій у доступному форматі, включно з адаптованими версіями на кшталт «легкого читання». Під час проведення оцінювання необхідно дотримуватися індивідуальних програм розвитку й адаптацій, що можуть включати додатковий час, субтитри, використання екранних читалок та інших технологій підтримки. Прокторинг і відеоконференції повинні бути налаштовані так, щоб не блокувати асистивні технології. Важливим є і правильний вибір платформ для дистанційного навчання, які повинні відповідати сучасним стандартам доступності,

підтримувати роботу зі скрін-рідерами, забезпечувати клавіатурну навігацію, масштабування та регулювання контрастності.

4.6. Робота з підозрами на порушення академічної доброчесності.

Робота з випадками підозр на порушення академічної доброчесності має ґрунтуватися на принципах справедливості, конфіденційності та освітньої спрямованості. У разі виникнення сумнівів викладач насамперед фіксує факти, збираючи докази у вигляді версій файлів, збігів текстів чи зображень, скріншотів та звітів з антиплагіатних систем, водночас уникаючи публічних зауважень або приниження студента. Наступним кроком є конфіденційна розмова, у ході якої студент має змогу пояснити власний процес роботи; за необхідності може бути залучений куратор чи координатор інклюзії. Оцінюючи ситуацію, слід враховувати умови індивідуальної програми розвитку, доступність наданих інструкцій та чіткість політики академії. Якщо порушення підтверджується, застосовуються санкції, визначені регламентом закладу, починаючи від повторного виконання завдання або проходження додаткової роботи з доброчесності й завершуючи дисциплінарними заходами. Водночас важливо передбачати освітній компонент у вигляді мінікурсу чи воркшопу, присвяченого навичкам цитування, авторському праву та етичному використанню штучного інтелекту. У разі незгоди зі звинуваченням студент має право на апеляцію, яка здійснюється за прозорою процедурою у встановлені строки за участю завідувача кафедри або представників деканату.

4.7. Практичні інструменти для викладача для запобігання студентами плагіату.

Запобігання академічному плагіату є одним із ключових завдань у забезпеченні доброчесності освітнього процесу. Для студентів з особливими освітніми потребами ця проблема може мати додатковий вимір: використання адаптивних технологій, перекладачів або програм-асистентів іноді ускладнює перевірку автентичності робіт. Тому викладачам важливо застосовувати комплекс практичних інструментів і методик, які знижують ризик плагіату та водночас підтримують інклюзивний підхід (табл.5).

Першим кроком є системне ознайомлення студентів із поняттям академічної доброчесності та роз'ясненням, що саме вважається плагіатом. Варто проводити вступні заняття чи тренінги, де пояснюються правила цитування, оформлення бібліографії, використання ідей та ілюстрацій інших авторів. Для здобувачів з особливими освітніми потребами доцільно пропонувати адаптовані інструкції з прикладами у різних форматах — текстових, візуальних або аудіо.

Другим інструментом є поетапна організація виконання завдань. Якщо замість здачі готового проєкту у студентів приймати проміжні етапи (тези, ескізи, аналітичні нотатки, план роботи), то ймовірність використання чужих матеріалів зменшується. Це також дозволяє викладачеві відслідковувати індивідуальний стиль та рівень мислення кожного здобувача.

Третім інструментом виступає використання спеціалізованих програм і сервісів для перевірки текстів і зображень на плагіат. Українські заклади вищої освіти активно застосовують системи «Unicheck», «StrikePlagiarism», «Turnitin».

**Таблиця 5 – Рекомендації для викладача щодо
забезпечення академічної доброчесності у роботі зі здобувачами
з особливими освітніми потребами**

Нозологія	Рекомендації	Як донести принципи академічної доброчесності
Порушення слуху	Використовувати субтитри, сурдопереклад або системи автоматичного розпізнавання мовлення. Надсилати інструкції та завдання у письмовому вигляді.	Використовувати інфографіку з правилами цитування, відео з субтитрами про доброчесність; перевіряти розуміння через письмові тести/чати.
Порушення зору	Адаптовані матеріали у форматі screen-reader; Контрастні кольори й збільшені шрифти; Альтернативний текст до зображень.	Читати у голос приклади правильного цитування, створювати аудіофайли з поясненнями правил; давати шаблони для списків літератури у доступному форматі.
Порушення опорно-рухового апарату	Додатковий час на письмові роботи; Дозволяти технічні засоби (диктофон, голосовий ввід); Поділ завдань на етапи.	Пропонувати онлайн-курси/відео про доброчесність у зручному форматі; дати можливість здобувачу озвучити власними словами, що означає «бути доброчесним».
Розлади спектра аутизму	Чітка система оцінювання; Конкретні інструкції без двозначностей; Стабільний режим комунікації.	Використовувати покрокові інструкції (алгоритми: «як правильно оформити цитату»); візуальні схеми типу «можна/не можна»; повторювати правила у різних формах.
Дислексія, дисграфія	Усні пояснення до письмових інструкцій; Використання програм перевірки орфографії; Альтернативні форми оцінювання.	Розробити картки-пам'ятки з простими символами («лапки – цитата»); пояснювати правила усно та практикувати їх у діалозі; наводити приклади.
Емоційні та психічні розлади	Уникати стресового навантаження. Пояснювати правила поступово. Регулярні консультації.	Використовувати приклади з реального життя («чому важливо вказувати автора»); створювати доброзичливу атмосферу обговорення принципів.

Викладачам мистецьких дисциплін варто також звертати увагу на стилістичну унікальність творчих робіт (ескізів, проєктів), враховуючи, що не завжди формальна перевірка охоплює авторську візуальну продукцію.

Четвертий напрямок — розвиток критичного мислення у студентів. Завдання, які передбачають творче осмислення, аналіз, порівняння та власну інтерпретацію, складніше виконати через копіювання. Викладачеві варто формулювати питання так, щоб вони стимулювали особистісний підхід до матеріалу.

П'ятим інструментом є створення індивідуальних або варіативних завдань. Якщо студент отримує завдання, яке враховує його інтереси, здібності й навіть адаптовані умови навчання, то він має більшу мотивацію виконати роботу самостійно.

Нарешті, важливим практичним механізмом запобігання плагіату є налагодження довірливого діалогу. Викладач повинен не лише контролювати, а й пояснювати студентам сенс академічної доброчесності як культурної норми та етичного принципу. Це особливо актуально для здобувачів з особливими освітніми потребами, які можуть сприймати копіювання як допустиму допомогу, якщо їм вчасно не роз'яснити альтернативні шляхи здобуття знань.

Таким чином, поєднання цифрових інструментів, адаптованих методик і педагогічної підтримки формує ефективну систему запобігання плагіату, що відповідає принципам інклюзії та академічної доброчесності.

5. ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ ПРИ РОБОТІ ЗІ ЗДОБУВАЧАМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

Інклюзивна освіта передбачає створення рівних можливостей для всіх студентів, а отже, особлива увага приділяється прозорості та справедливості у взаєминах між викладачами, адміністрацією та здобувачами. Корупційні ризики в освітньому процесі завжди підривають довіру до інституції, але у випадку зі здобувачами з особливими освітніми потребами вони набувають ще більш загрозливого характеру, адже можуть призвести до подвійної дискримінації: через особливі освітні потреби та через неправомірний вплив.

Принципи антикорупційної політики.

По-перше, усі рішення щодо навчання, оцінювання чи створення умов мають базуватися на законі, внутрішніх нормативних документах закладу та принципах академічної доброчесності. Будь-які преференції, які надаються студенту з особливими освітніми потребами, повинні бути чітко прописані в його індивідуальній програмі навчання, а не залежати від суб'єктивного ставлення викладача.

По-друге, комунікація між викладачем і здобувачем має відбуватися максимально прозоро: через офіційні канали зв'язку (академічна електронна пошта, платформа дистанційного навчання), а всі особливі умови — фіксуватися в документах. Це унеможливорює неформальні домовленості, що можуть мати корупційний характер.

По-третє, оцінювання робіт здобувачів з особливими освітніми потребами має ґрунтуватися на тих самих критеріях,

що й для інших студентів, з урахуванням адаптованої форми подання (усно, письмово, відео, тактильно тощо). Викладач повинен чітко розмежовувати «адаптацію форми» та «зниження вимог», щоб уникнути будь-яких сумнівів у справедливості.

Типові корупційні ризики в інклюзивній мистецькій освіті.

Неофіційна плата за створення особливих умов — вимога чи натяк на додаткову винагороду за надання технічних засобів, допомогу асистента чи адаптацію завдань.

Упереджене оцінювання — завищення або заниження оцінки студенту з особливими освітніми потребами за «особистим рішенням» викладача поза офіційними критеріями.

Неформальний тиск — вимога «віддячити» за сприятливі умови складання іспиту або за більш зручний формат роботи.

Непрозорість конкурсів та відборів — створення штучних бар'єрів для здобувачів з особливими освітніми потребами у мистецьких конкурсах чи виставках або, навпаки, неправомірні переваги без обґрунтованих підстав.

Приховування інформації — недопущення студента до повної інформації про його права, ресурси чи варіанти підтримки з метою отримати контроль над його освітнім процесом.

Інструменти запобігання корупції.

Для зменшення ризиків у роботі зі здобувачами з особливими освітніми потребами у мистецькій академії необхідно:

- Дотримуватись антикорупційної політики ХДАДМ.
- Фіксувати усі адаптації та особливі умови у документах (індивідуальні програми навчання, протоколи кафедри, силлабуси курсів).
- Використовувати електронні системи оцінювання з чіткими рубриками, щоб мінімізувати вплив суб'єктивних факторів.

- Забезпечувати участь кількох викладачів у підсумковому оцінюванні або захисті творчих проєктів, що підвищує прозорість.
- Проводити роз'яснювальну роботу серед студентів з особливими освітніми потребами про їхні права, механізми захисту та канали подання скарг.
- Залучати студентське самоврядування до моніторингу доброчесності та дотримання принципів рівності.

Запобігання корупції у роботі зі здобувачами з особливими освітніми потребами — це не лише правова, а й етична вимога. Лише прозоре, справедливе й однакове для всіх студентів ставлення може гарантувати, що інклюзія не стане приводом для маніпуляцій, а перетвориться на реальний механізм рівних можливостей у мистецькій освіті.

Корупційні ризики та запобіжні механізми у роботі зі здобувачами з особливими освітніми потребами наведено у таблиці 6.

Таблиця 6 – Корупційні ризики та запобіжні механізми у роботі зі здобувачами з особливими освітніми потребами

Корупційний ризик	Запобіжний механізм
Неофіційна плата за створення особливих умов (доступ до техніки, асистент, адаптоване завдання)	Усі адаптації фіксуються в індивідуальній програмі навчання та надаються безкоштовно згідно з законом і внутрішніми нормативами
Упереджене оцінювання (заниження або завищення оцінки через особливі освітні потреби)	Використання чітких критеріїв оцінювання, рубрик, електронних журналів; участь кількох викладачів у підсумковому оцінюванні
Неформальний тиск («віддячити» за сприятливі умови складання іспиту чи за кращий формат роботи)	Виключно офіційна комунікація через академічну пошту чи LMS; заборона особистих домовленостей
Непрозорість конкурсів та відборів (створення бар'єрів або навпаки, неправомірні переваги)	Публікація чітких умов участі, критеріїв відбору та складу журі; доступність усіх правил для студентів

Продовження таблиці 6.

Корупційний ризик	Запобіжний механізм
Приховування інформації про права та ресурси	Регулярні інформаційні зустрічі, розсилка матеріалів про права студентів з ООП; наявність уповноваженого з інклюзії
«Особливе ставлення» до окремих студентів поза рамками індивідуального навчального плану.	Усі зміни та адаптації затверджуються кафедрою й документуються; колегіальність у прийнятті рішень
Використання асистивних технологій як привід для зловживань (наприклад, під час іспитів)	Технічна перевірка й фіксація дозволених програм/засобів у протоколі; застосування прозорих процедур прокторингу

Рекомендації для викладача

Робіть так:

- Завжди посилайтеся на індивідуальну програму навчання (ІПН) як основу для адаптацій.
- Пояснюйте студентам їхні права та можливості доступними словами і форматами.
- Використовуйте чіткі критерії оцінювання та відкриті рубрики.
- Спілкуйтеся зі студентами офіційно — через електронну пошту, LMS або в присутності колеги.
- Фіксуйте кожну адаптацію у протоколі або наказі кафедри.
- Використовуйте антиплагіат та усні захисти як частину контролю.
- Включайте кількох викладачів у комісії та захисти, щоб уникати суб'єктивності.
- Забезпечуйте прозорий доступ до матеріалів, конкурсів, виставок для всіх студентів.
- Використовуйте чіткі протоколи під час іспитів із застосуванням асистивних технологій.

- Підтримуйте студентів через консультування й офіційні ресурси.

Уникайте цього:

- Давати адаптації «за домовленістю» без документального підтвердження.
- Замовчувати інформацію або озвучувати її вибірково лише «своїм».
- Занижувати або завищувати оцінки через співчуття, упередження чи «подяки».
- Домовлятися неформально, спілкуватися через месенджери у приватному порядку.
- Робити винятки на словах, без підтвердження документами.
- Приймати роботи «на довірі» без перевірки джерел і процесу.
- Приймати рішення одноосібно в умовах конфлікту інтересів.
- Вибірково інформувати студентів, створюючи «привілейовані» умови.
- Дозволяти будь-які програми чи матеріали без контролю під приводом «інклюзії».
- Пропонувати «особисту допомогу» за винагороду чи інші вигоди.

Алгоритми дій викладача у типових ситуаціях щодо недопущення корупційних ризиків

1. Студент із порушеннями слуху просить більше часу на іспит.

Дії викладача:

1. Уточнити у студента, чи така потреба зафіксована в індивідуальному навчальному плані.
2. Перевірити документи (довідку/рішення інклюзивного відділу).
3. Узгодити додатковий час з екзаменаційною комісією.
4. Офіційно внести примітку до протоколу іспиту.

✗ Не можна усно домовлятися без документів.

2. Студент із порушеннями зору приносить асистивний додаток.

Дії викладача:

1. Запросити студента продемонструвати програму.
2. Повідомити комісію/відповідальну особу для перевірки безпеки і функціоналу.
3. Якщо все відповідає правилам – дозволити використання.
4. Зафіксувати рішення у протоколі.

✗ Неприпустимо дозволяти будь-яке ПЗ без перевірки.

3. Батьки пропонують подарунок за «м'якше оцінювання».

Дії викладача:

1. Ввічливо подякувати та відмовитися.
2. Чітко пояснити, що оцінювання проводиться за прозорими критеріями.
3. Повідомити керівництво кафедри про факт пропозиції.

✗ Приймати навіть дрібні подарунки неприпустимо.

4. Робота виконана частково іншою особою.

Дії викладача:

1. Викликати студента на усний захист роботи.
2. Поставити уточнювальні запитання по змісту.
3. Зробити висновок про рівень особистої участі.
4. Якщо виявлено плагіат – оформити акт та передати у відповідну комісію.

✗ Приймати роботу без перевірки заборонено.

5. Студент на кріслі колісному не встигає виконати практичне завдання.

Дії викладача:

1. Проаналізувати завдання на можливість адаптації (зміна темпу, використання альтернативних матеріалів).
2. Обговорити з інклюзивним відділом варіанти адаптації.
3. Запропонувати студенту вибір способу виконання.
4. Зафіксувати адаптовані умови письмово.

✗ Звільняти від завдання повністю не можна.

6. Студент надсилає повідомлення з проханням «домовитись про оцінку».

Дії викладача:

1. Не відповідати неформально.
2. Написати офіційну відповідь: усі питання вирішуються через деканат.
3. За потреби – передати інформацію адміністрації.

✗ Зустрічатися приватно чи обговорювати оцінку «неофіційно» – неприпустимо.

7. Студент подає роботу, виконану раніше.

Дії викладача:

1. Запитати, чи ця робота була вже оцінена.
 2. Пояснити, що повторне використання можливе лише за погодженням.
 3. Запропонувати виконати нове завдання або офіційно підтвердити дозвіл на повторне використання.
- ✗ Приймати без уточнень – неправильно.

8. Студент відтворює стиль іншого автора на виставці.

Дії викладача:

1. Попросити студента підготувати референс-лист.
 2. Пояснити принципи добросовісного цитування у мистецтві.
 3. Надати рекомендацію щодо трансформації роботи.
 4. Лише після цього допустити до експонування.
- ✗ Демонструвати без визнання впливів – неетично.

9. Студентка просить зробити проєкт замість неї через хворобу.

Дії викладача:

1. Підтримати емоційно, висловити розуміння.
 2. Запропонувати консультацію й допомогу в організації роботи.
 3. За потреби – адаптувати обсяг завдання.
- ✗ Виконувати роботу замість студента – порушення доброчесності.

10. Викладач пропонує «індивідуальне навчання» за оплату.

Дії викладача:

1. Заборонено робити приватні пропозиції студентам.

2. Зацікавленим слід рекомендувати офіційні курси та факультативи.

✗ Пропонувати «репетиторство» у власних студентів – конфлікт інтересів.

11. Використання студентом програм читання з екрана на іспиті.

Дії викладача:

1. Переконатися, що це передбачено індивідуальним планом.
2. Перевірити програму на безпечність та функціональність.
3. Дозволити використання.

✗ Забороняти без пояснень – дискримінація.

12. Викладач у журі, де виступає його студент.

Дії викладача:

1. Повідомити про конфлікт інтересів.
2. Відмовитися від участі в оцінюванні конкретного студента.
3. Передати право оцінки колегам.

✗ Оцінювати свого студента самому – порушення неупередженості.

13. Студент надає довідку про стан здоров'я.

Дії викладача:

1. Ознайомитися з рекомендаціями довідки.
2. Уточнити можливі зміни в навчальному процесі.
3. Внести корективи у план роботи.

✗ Відмова «бо всі мають бути однакові» є дискримінаційною.

14. Сумніви у самостійності виконання роботи.

Дії викладача:

1. Запросити студента на усний захист.
2. Поставити запитання по суті.
3. Прийняти роботу або оформити акт про порушення.
✗ Не можна занижувати оцінку без доказів.

15. Студент просить більш просте завдання.

Дії викладача:

1. Скласти завдання у форматі «легкого читання» чи зі спрощеними інструкціями.
2. Переконатися, що воно відповідає навчальним результатам.
✗ Відмова без пояснень – недопустима.

16. Робота після дедлайну з медичною довідкою.

Дії викладача:

1. Перевірити довідку.
2. Узгодити з кафедрою перенесення термінів.
3. Прийняти роботу у нові строки.
✗ Ігнорувати документальні підтвердження не можна.

17. Викладач ділиться відповідями на тест.

Дії викладача:

1. Дозволено лише ознайомити студентів з прикладами тренувальних завдань.
2. Пояснити принципи оцінювання.
✗ Передавати справжні відповіді – серйозне порушення.

18. Один студент не працює у колективному проєкті.

Дії викладача:

1. Вимагати розподіл ролей у письмовій формі.
2. Провести проміжну перевірку внеску кожного.
3. Оцінювати відповідно до реального внеску.
✗ Ставити однакові бали всім без аналізу – помилка.

19. Студент пропонує оплату за адаптацію іспиту.

Дії викладача:

1. Чітко відмовитися.
2. Пояснити, що адаптація проводиться лише наказом академії.
3. За потреби – повідомити керівництво.
✗ Приймати гроші – неприпустимо.

20. Студент відмовляється публікувати свою роботу.

Дії викладача:

1. З'ясувати причину відмови (особисті, медичні, психологічні).
2. Запропонувати альтернативні форми оцінки (захист без публікації).
3. Поважати приватність студента.
✗ Примушувати до публікації не можна.

СЛОВНИК ОСНОВНИХ ТЕРМІНІВ

Адаптація навчальної програми – зміни у змісті, методах викладання, оцінюванні або організації освітнього процесу, що забезпечують рівний доступ до навчання студентам з особливими освітніми потребами, не знижуючи академічних стандартів.

Асистивні технології – пристрої, програмне забезпечення та інструменти, які допомагають студентам з порушеннями зору, слуху, опорно-рухового апарату та іншими особливими потребами ефективно сприймати та опрацьовувати навчальний матеріал.

Баланс підтримки та автономії – педагогічний принцип, що передбачає надання допомоги відповідно до потреб студента при одночасному розвитку його самостійності й відповідальності за навчання.

Безбар'єрне середовище – організація освітнього простору, доступного для всіх студентів незалежно від фізичних, сенсорних або когнітивних особливостей; включає архітектурні, цифрові та методичні елементи.

Бар'єрність – перешкоди, що ускладнюють або роблять неможливим доступ до освітніх ресурсів і процесів для певних груп студентів (фізичні, сенсорні, комунікаційні, психологічні, цифрові).

Візуальний плагіат (апропріація) – використання чужих образотворчих рішень, композицій або стилістичних прийомів

без належного посилення та трансформації, що порушує авторські права та принципи академічної доброчесності.

Штучний інтелект – програмне забезпечення, здатне автоматично створювати текст, зображення, музику чи інші матеріали; використання у навчанні регламентується політикою академічної доброчесності.

Доступність – характеристика навчального середовища, ресурсів і сервісів, що дозволяє всім студентам ефективно взаємодіяти з матеріалом і брати участь у процесі навчання без перешкод.

Дистанційна форма навчання – організація освітнього процесу із використанням онлайн-платформ та цифрових ресурсів, що забезпечує навчання поза межами кампусу.

Екранний читач – програмне забезпечення, яке озвучує текст, що відображається на екрані, забезпечуючи доступ до цифрових ресурсів студентам із порушеннями зору.

Індивідуальна програма навчання – документ, що визначає персоналізовані адаптації, ресурси та підтримку для студента з особливими освітніми потребами, включно з графіком, інструментами та формами оцінювання.

Інклюзивна освіта – освітній підхід, який передбачає рівні можливості навчання для всіх студентів, інтегруючи осіб з ООП у загальний освітній процес.

Координація підтримки – процес взаємодії викладачів, кураторів, тьюторів, адміністрації та асистивних фахівців для забезпечення своєчасної і ефективної допомоги студентам з ООП.

Методика викладання мистецьких дисциплін – система методичних прийомів і технологій, адаптованих для розвитку творчих, практичних і академічних навичок студентів, включно з інклюзивними підходами.

Мультисенсорне навчання – використання різних каналів сприйняття (зір, слух, дотик) для підвищення доступності матеріалу для студентів з порушеннями сенсорних функцій.

Нозологія – класифікація порушень або станів здоров'я, що визначає специфічні освітні потреби студента та відповідні адаптації.

Оцінювання результатів навчання – комплекс заходів для визначення рівня засвоєння знань, умінь та компетенцій студента; в інклюзивній освіті включає адаптовані методи та варіативні формати подання результатів.

Плагіат – несумлінне використання чужих ідей, текстів, зображень або іншого контенту без належного посилання або трансформації, що порушує принципи академічної доброчесності.

Принцип універсального дизайну (Universal Design) – створення навчального середовища та ресурсів, доступних для всіх студентів без потреби індивідуальних модифікацій, із врахуванням фізичних, сенсорних та когнітивних особливостей.

Рефлексія – процес аналізу студентом власної діяльності, прийнятих рішень і результатів навчання для розвитку самосвідомості та творчих навичок.

Рівність можливостей – принцип, що забезпечує всім студентам доступ до однакових знань і ресурсів із урахуванням необхідних адаптацій.

Субтитри – текстова транскрипція аудіо або усного матеріалу, що забезпечує доступність для студентів з порушеннями слуху.

Толерантність – прийняття та повага до різноманітності цінностей, способів мислення, культурних та індивідуальних відмінностей студентів.

Фальсифікація – навмисне вигадкування даних або спотворення інформації, що подається як результат власного навчального або творчого процесу.

Цифрова доступність – відповідність цифрових ресурсів, платформ і матеріалів стандартам доступності для користувачів з різними особливими потребами (WCAG, ADA та ін.).

Чіткі рубрики оцінювання – заздалегідь визначені критерії оцінки, зрозумілі студенту, що включають концепцію, техніку, оригінальність, процес та рефлексію, адаптовані для осіб з ООП.

Шрифти з високою читабельністю – типографіка, що покращує сприйняття тексту студентами з порушеннями зору або дислексією, наприклад, Dyslexie, OpenDyslexic, Sans Serif із великими інтервалами.

**ПРИКЛАДИ АДАПТУВАННЯ ЗАВДАНЬ ДЛЯ
ЗДОБУВАЧІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ
ПОТРЕБАМИ З РІЗНИМИ ВИДАМИ НОЗОЛОГІЙ**

(Наведені приклади завдань не призначені для безпосереднього впровадження в навчальний процес, а подані виключно як ілюстрація можливих варіантів адаптації вже існуючих завдань).

**СПЕЦІАЛЬНІСТЬ В1 – АУДІОВІЗУАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО
ТА МЕДІАВИРОБНИЦТВО**

ОПП «Медіамистецтво та відеоарт»

1. Порушення слуху.

Завдання: створити коротке відеосе на тему «Моє місто у звуках і образах», використовуючи візуальні символи та текстові елементи замість озвучення. Студент працює з відеомонтажем, титрами, візуальними ефектами, може використовувати генератори субтитрів або інфографіку.

2. Порушення зору (частковий зір, слабкозорість).

Завдання: змонтувати аудіовізуальний кліп, у якому акцент зроблено на звуковій атмосфері та ритміці.

Акцент на аудіомонтаж, саунд-дизайн, робота з мікрофоном, запис звуків довкілля. Використання програм із можливістю масштабування інтерфейсу та екранних читачів.

3. Порушення опорно-рухового апарату.

Завдання: створити анімаційний відеопроєкт (наприклад, соціальний ролик «Світ без бар'єрів»).

Студент може працювати дистанційно з графічними редакторами та 3D-програмами, використовуючи спеціальні

пристрої введення (трекболи, адаптовані клавіатури, графічні планшети).

4. Інтелектуальні порушення.

Завдання: підготувати колективний відеопроєкт «Моя історія в кольорах», де кожен учасник додає короткий фрагмент (відео чи зображення).

Спрощена інструкція із чіткими етапами («зніми – завантаж – підпиши»), робота в групі з розподілом обов'язків, використання інтуїтивно зрозумілих програм для монтажу.

5. Мовленнєві порушення.

Завдання: створити відеоролик-маніфест «Мистецтво без слів», у якому головна ідея передається через візуальні образи, міміку, жести, музичний супровід. Студент може використовувати графіку, саунд-дизайн або текстові вставки, щоб замінити усний супровід.

ОПП Фотомистецтво та візуальні практики.

1. Для студентів з порушенням слуху.

Завдання: створити фотосерію «*Мова жестів у просторі міста*».

Студенти документують моменти невербального спілкування людей або візуальні знаки (піктограми, графіті, плакати), які замінюють звук у комунікації.

Завдання розвиває увагу до візуальних кодів та навичку передавати емоції без звуку.

2. Для студентів з порушенням зору (часткова втрата зору).

Завдання: проєкт «*Тактильна фотографія*».

Необхідно створити серію знімків, що можуть бути доповнені рельєфним друком або 3D-моделюванням для подальшого сприйняття на дотик.

Поєднання фото й тактильних елементів допомагає залучити нові способи взаємодії з візуальним мистецтвом.

3. Для студентів з опорно-руховими порушеннями.

Завдання: фотопроєкт *«Погляд з мого рівня»*.

Знімати навколишній простір із власної точки зору (наприклад, з візка чи сидячого положення), фіксуючи, як змінюється сприйняття архітектури та людей.

Таке завдання формує авторське бачення простору й підкреслює значення безбар'єрності.

4. Для студентів з когнітивними особливостями (наприклад, розлади спектра аутизму).

Завдання: створити фотосерію *«Ритм і повтор»*.

Знімати об'єкти чи явища, де чітко виражені ритм, симетрія, повторювані форми.

Таке завдання допомагає концентрувати увагу, структурувати візуальний простір і тренує послідовність мислення.

5. Для змішаних груп (інклюзивне завдання).

Завдання: спільний проєкт *«Моє місто без бар'єрів»*.

У командах студенти з різними нозологіями досліджують простір міста та фіксують у фотографіях приклади доступності й перешкод.

Завдання формує командну роботу, взаємоповагу та практичне розуміння інклюзивності у візуальному середовищі.

ОПП Продюсування та арткураторство

1. Для студентів із порушеннями зору.

Аудіопрезентація проєкту: підготувати усний або аудіофайл із концепцією кураторського проєкту (виставки, перформансу), що включає опис простору, аудіовізуальні ефекти, музичний супровід.

Рецензія на виставку: зробити аналіз відвіданого заходу, спираючись на аудіоописи, власні враження та інтерв'ю з учасниками.

2. Для студентів із порушеннями слуху.

Візуальна концепція: створення графічної схеми або сторінки майбутнього культурного заходу, використовуючи інфографіку чи відео з субтитрами.

Організаційний план: підготовка розкладу та таймінгу заходу у форматі таблиці чи інтерактивної презентації.

3. Для студентів із порушеннями опорно-рухового апарату.

Дистанційне моделювання події: використання онлайн-платформ для розробки кураторського плану.

Координація команди онлайн: створення інструкцій для учасників проєкту, організація Zoom-зустрічі з модерацією.

4. Для студентів із порушеннями інтелектуального розвитку (легка форма, що дозволяє навчання у ЗВО).

Завдання з чіткою структурою: підготовка списку необхідних ресурсів для виставки (місце, світло, звук, реклама) за шаблоном.

Колективне завдання: участь у груповій роботі, де студент відповідає за окремий блок (наприклад, афіша чи список учасників).

5. Для студентів із порушеннями мовлення.

Візуальний або письмовий звіт: замість усного виступу студент може підготувати презентацію з короткими підписами або плакат із поясненням ідей.

Відео з використанням субтитрів: студент презентує проєкт у відеоформаті, де текст дублює його промову.

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ В2 – ДИЗАЙН

ОПП Графічний дизайн

1. Для студентів із порушеннями слуху.

Завдання: створити серію інфографік чи плакатів, які пояснюють складні поняття через візуальні образи, без тексту або з мінімальною кількістю слів.

Студент працює з візуальною мовою, кольором, ритмом та формою.

2. Для студентів із порушеннями зору (часткове бачення).

Завдання: розробити тактильний плакат або логотип, що може зчитуватися на дотик (рельєф, фактура, 3D-друк).

Акцент на контрастах, крупних формах і багатофакторному відчутті образу (зір + дотик).

3. Для студентів із порушеннями опорно-рухового апарату.

Завдання: створити цифровий постер або банер, використовуючи спеціалізовані інструменти (графічні планшети, адаптовані миші чи клавіатури).

Завдання може бути поділене на етапи, що дозволяє працювати у власному темпі.

4. Для студентів із інтелектуальними порушеннями (легкі форми).

Завдання: виконати серію піктограм для шкільної чи університетської навігації (наприклад, «бібліотека», «кафе», «лекційна зала»).

Завдання орієнтується на простоту форм, чіткість символів і практичність використання.

5. Для студентів із розладами спектра аутизму.

Завдання: розробити ілюстровану інструкцію чи комікс, що описує певний процес (наприклад, «Як приготувати каву» або «Як відвідати музей»).

Робота структурована, послідовна, із чіткими візуальними блоками.

6. Для студентів із мовленнєвими порушеннями.

Завдання: створити плакат із соціальним меседжем, у якому головний акцент робиться не на тексті, а на кольоровій гамі та композиції.

Використання візуальних метафор і мінімального тексту.

7. Для студентів із поєднаними порушеннями.

Завдання: спільний груповий проєкт, наприклад, розробка брендингу для вигаданої події.

Кожен виконує посильну частину — від скетчів до кольорових рішень чи фінальної цифрової верстки.

ОПП Мультимедійний дизайн

1. Для студентів із порушеннями слуху.

Завдання: створити коротку анімацію з використанням візуальних символів і текстових підписів, яка пояснює певний соціальний меседж (наприклад, «доступне місто» або «екологічна відповідальність»).

Акцент на візуальному наративі, використання кольорових контрастів та композиції замість звукового супроводу.

2. Для студентів із порушеннями зору (частковими).

Завдання: розробити інтерактивний макет сайту з чіткою навігацією, великими шрифтами та високим контрастом.

Використання програм екранного збільшення та озвучування інтерфейсу. Для студентів із глибокими порушеннями — створення аудіоопису до візуального продукту.

3. Для студентів з порушеннями опорно-рухового апарату.

Завдання: підготувати серію цифрових ілюстрацій або відео за темою курсу, використовуючи графічні планшети чи адаптивні пристрої (наприклад, стилуси з фіксацією, управління мишею за допомогою трекбола).

Поділ завдання на дрібніші етапи з можливістю більш тривалого часу на виконання; використання голосових команд у програмному забезпеченні.

4. Для студентів з розладами спектра (аутизм).

Завдання: створити дизайн плакату мультимедійними засобами або коротку презентацію, яка структуровано візуалізує інформацію (наприклад, «день у житті студента-дизайнера»).

Чітка покрокова інструкція, можливість працювати у більш тихому середовищі, використання заздалегідь підготовлених шаблонів.

5. Для студентів із порушеннями мовлення.

Завдання: записати відеоінтерв'ю або презентацію з використанням інфографіки, субтитрів чи озвучки за допомогою синтезатора мовлення.

Дозволити подати роботу у форматі мультимедійного кліпу, де голосова частина може бути замінена текстом або аудіопрограмою.

ОПП Промисловий дизайн та 3D моделювання

1. Для студентів з порушеннями слуху.

Завдання: створити 3D-модель предмета інтер'єру (наприклад, стільця чи лампи) з акцентом на візуальній комунікації (форма, колір, текстура).

Особливість: завдання супроводжується відеоінструкцією із субтитрами та покроковими скриншотами.

Навчальна мета: розвиток просторового мислення через візуальні засоби, акцент на «мові форми».

2. Для студентів з порушеннями зору (частковий зір).

Завдання: розробити тактильну 3D-модель (наприклад, рельєфний візерунок, декоративний елемент або упаковку з шрифтом Брайля).

Особливість: використання програмного забезпечення зі збільшеним масштабом інтерфейсу та озвучуванням команд.

Навчальна мета: розвиток сенсорного підходу до дизайну, створення предметів із функцією інклюзивності.

3. Для студентів з порушеннями опорно-рухового апарату.

Завдання: проєктування адаптивного меблевого елемента (наприклад, регульованого столу чи ергономічного сидіння для людей на кріслі колісному).

Особливість: використання полегшених пристроїв введення (графічний планшет, голосові команди, адаптована клавіатура).

Навчальна мета: формування навичок ергономічного аналізу та дизайну для безбар'єрного середовища.

4. Для студентів з розладами спектра аутизму (РАС).

Завдання: створити 3D-модель серії простих геометричних форм, які можна компонувати в єдину композицію (наприклад, «модульний будинок»).

Особливість: завдання структуроване поетапно, з чітким алгоритмом і візуальними шаблонами.

Навчальна мета: розвиток навичок роботи з алгоритмами, систематизація мислення через дизайн.

5. Для студентів із когнітивними порушеннями (пам'ять, увага, сприйняття).

Завдання: змодельовати побутовий предмет (наприклад, кухонний прилад) з максимально спрощеним дизайном і зрозумілим інтерфейсом.

Особливість: завдання подається у вигляді серії коротких підзадач із візуальними підказками та тестовим самоконтролем після кожного етапу.

Навчальна мета: тренування уваги та покрокового виконання завдань, розвиток логічної послідовності у проектуванні.

6. Для студентів із порушеннями мовлення.

Завдання: створити 3D-модель предмета, що символізує комунікацію (наприклад, інноваційний телефон, жестова скульптура, інтерактивна панель).

Особливість: презентація проєкту може бути виконана не усно, а у вигляді відео з візуальними коментарями, текстовими нотатками чи інфографікою.

Навчальна мета: розвиток альтернативних форм самовираження у проектуванні.

ОПП Дизайн середовища

1. Для студентів із порушеннями слуху.

Завдання: Розробити інфографіку або серію піктограм для орієнтації у громадському просторі (університет, музей, вокзал).

Ідея: Використання візуальної мови (кольорів, символів, графіки), яка зрозуміла без тексту чи звукового супроводу.

2. Для студентів із порушеннями зору (слабкозорість).

Завдання: Створити тактильний макет інтер'єру або міського середовища з використанням різних фактур і матеріалів.

Ідея: Акцент на сприйнятті простору через дотик та контрастність матеріалів.

3. Для студентів з порушеннями опорно-рухового апарату.

Завдання: Розробити проєкт доступного арт-простору з урахуванням мобільності людей на кріслах колісних.

Ідея: Використання цифрових платформ, де можна працювати дистанційно, а також створювати концепти без фізичних навантажень.

4. Для студентів із розладами спектра аутизму.

Завдання: Створити концепцію сенсорної кімнати або рекреаційної зони для закладу освіти чи культурної установи.

Ідея: Орієнтація на кольорові рішення, ритм, упорядкованість і передбачуваність простору.

5. Для студентів із порушеннями мовлення.

Завдання: Розробити візуальний словник або комунікаційні карти, плакати, додатки для взаємодії у навчальному або громадському середовищі.

Ідея: Використання малюнків, ікон, QR-кодів, що дозволяють замінювати вербальну комунікацію.

6. Для студентів з інтелектуальними порушеннями.

Завдання: Розробити спрощений дизайн інтерфейсу мобільного додатку або навігаційної системи у просторі.

Ідея: Застосування мінімалістичного підходу, великих кнопок, зрозумілих кольорів і символів.

7. Універсальне завдання для всіх нозологій.

Завдання: Створити проєкт універсального освітнього простору (аудиторія, бібліотека, майстерня), що одночасно враховує потреби різних груп користувачів.

Ідея: Поеднання принципів універсального дизайну та інклюзивного мислення.

ОПП Дизайн інтер'єрів і меблів.

1. Студенти з порушеннями слуху.

Завдання: створити дизайн-проєкт навчальної аудиторії з використанням візуальних сигналів безпеки та навігації (світлові індикатори пожежної тривоги, LED-табло з інформацією, контрастні маркери на підлозі).

Результат: візуальна презентація з інфографікою, 3D-модель з акцентом на візуальній комунікації.

2. Студенти з порушеннями зору.

Завдання: розробити концепт меблів для бібліотеки з тактильними елементами та можливістю використання шрифту Брайля (наприклад, тактильні позначки на шафах, контрастні поверхні для кращої орієнтації).

Результат: макет із фактурними матеріалами, описи елементів у аудіоформаті.

3. Студенти з порушеннями опорно-рухового апарату.

Завдання: створити дизайн універсального робочого місця для людини на кріслі колісному (регульовані по висоті столи, меблі з легким доступом до полиць, достатні проходи).

Результат: креслення з антропометричними схемами, 3D-модель із демонстрацією руху користувача в просторі.

4. Студенти з порушеннями мовлення.

Завдання: розробити інтер'єр арт-простору, де комунікація між людьми можлива без слів (з використанням символів, кольорових кодів, інформаційних панелей).

Результат: графічна візуалізація + опис концепції у вигляді інфографіки чи відеопрезентації з субтитрами.

5. Студенти з інтелектуальними порушеннями (легкого ступеня).

Завдання: спроектувати простір для відпочинку у гуртожитку, де ключовим елементом є простота та безпечність (мінімум гострих кутів, інтуїтивно зрозуміле зонування, яскраве маркування зон).

Результат: прості креслення, колаж із готових зображень, 3D-візуалізація зі зрозумілими кольорами.

6. Студенти з аутизмом.

Завдання: створити дизайн інтер'єру навчального кабінету, який мінімізує сенсорне перевантаження (спокійна кольорова гама, приглушене освітлення, акустичні панелі).

Результат: 3D-візуалізація та короткий опис принципів «сенсорного комфорту».

ОПП Дизайн одягу (взуття).

1. Для студентів із порушеннями слуху.

Завдання: розробити колекцію одягу для людей із порушеннями слуху, де передбачити функціональні деталі (наприклад, зручні місця для носіння слухових апаратів чи імплантів, комірці, які не заважають технічним пристроям).

Додатково: створити інфографіку замість усних пояснень, використати відеопрезентацію з субтитрами.

2. Для студентів із порушеннями зору.

Завдання: створити модель взуття або одягу з використанням тактильних фактур і контрастних кольорів.

Практичний підхід: робота з тканинами різної текстури (гладка, рельєфна, ворсиста), формування каталогу тактильних рішень.

Теоретичне завдання: описати, як тактильні елементи допомагають орієнтації у просторі.

3. Для студентів із порушеннями опорно-рухового апарату.

Завдання: розробити лінію адаптивного одягу/взуття для людей, які користуються кріслами колісними або мають обмежену рухливість.

Приклади: моделі з магнітними застібками, еластичними вставками, легкими тканинами.

Формат: подати проєкт у вигляді 3D-моделі, що знижує потребу у фізичних навантаженнях.

4. Для студентів з інтелектуальними порушеннями (легкий рівень).

Завдання: виконати поетапний проєкт «Один виріб — багато варіантів».

Суть: студент обирає простий базовий фасон (наприклад, футболку чи кросівки) і створює серію модифікацій (зміна кольору, оздоблення, матеріалів).

Завдання подається у спрощеному форматі з покроковою інструкцією та візуальними підказками.

5. Універсальне завдання (для змішаних груп).

Створити інклюзивну колекцію: кожен студент обирає певну нозологію і проєктує елемент одягу чи взуття, який робить життя комфортнішим. Додатково пояснити, які саме елементи у дизайні є безбар'єрними та як вони враховують потреби користувача.

Результат: презентація колекції як «Моди без бар'єрів».

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ ВЗ – ДЕКОРАТИВНЕ МИСТЕЦТВО ТА РЕМЕСЛА

ОПП Декоративне мистецтво

1. Студенти з порушеннями зору.

Варіанти завдань:

- Виконання декоративних композицій у техніках, що мають фактурний рельєф (наприклад, ткацтво, кераміка, різьблення, батик із використанням об'ємного контуру).
- Створення тактильних зразків декоративних орнаментів, які можна "прочитати руками".
- Розробка авторського декоративного предмету (панно, плитка, фрагмент тканини), що поєднує контраст кольорів і фактур.

2. Студенти з порушеннями слуху.

Варіанти завдань:

- Виконання орнаментів та композицій із пояснювальними схемами (замість усного опису — інструкції у візуальному форматі, покрокові ілюстрації).
- Розробка декоративного виробу з акцентом на візуальну ритміку та кольорову гармонію (наприклад, мозаїка, розпис тканини, вітраж).
- Групові завдання з колективного створення декоративної композиції, де спілкування організоване через жестову мову, піктограми чи цифрові месенджери.

3. Студенти з порушеннями опорно-рухового апарату.

Варіанти завдань:

- Завдання на створення цифрових ескізів декоративних виробів (графічні редактори з адаптивними пристроями: графічні планшети, мишки-джойстики).
- Виконання декоративних виробів у техніках, що дозволяють працювати з різним рівнем моторики (аплікація з тканини чи паперу, декоративний колаж, робота з готовими формами у кераміці).

– Розробка проєктів інтер'єрного декору (візуалізації у 3D-програмах), що можна виконати без фізично складних маніпуляцій.

4. Студенти з інтелектуальними порушеннями.

Варіанти завдань:

- Завдання на повторення простих орнаментальних форм (геометричні мотиви, стилізовані рослинні елементи).
- Робота з готовими шаблонами, які дозволяють поступово засвоювати техніку (наприклад, розфарбування або декорування заготовок).
- Колективне створення декоративного об'єкта (наприклад, велике панно чи гобелен), де кожен студент виконує частину завдання відповідно до своїх можливостей.

5. Студенти з порушеннями мовлення.

- Підготовка серії декоративних робіт із короткими візуальними поясненнями (ескізи + позначки кольору, фактури).
- Використання цифрових платформ для презентацій робіт із текстовими коментарями замість усного захисту.
- Завдання на створення декоративних елементів із використанням символів і знаків, що дозволяє візуально виражати думку.

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ В4 – ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО ТА РЕСТАВРАЦІЯ

ОПП Станковий живопис

1. Студенти з порушеннями слуху.

Завдання: створити серію живописних етюдів на тему «Звук у кольорі».

Викладач демонструє відеоряд із візуалізаціями звукових хвиль, музичних ритмів або природних шумів. Студенти передають ритм і динаміку кольором та композицією.

Інструкції до завдання надаються у письмовій та візуальній формах, використання субтитрів у відео, приклади художніх робіт із темою «музика у живописі».

2. Студенти з порушеннями зору (частковий зір).

Завдання: написати картину у зручному для студента форматі на тему «Форма на дотик».

Перед початком живопису студент досліджує об'єкти руками, фіксує відчуття форми, фактури та пропорцій. Потім перекладає їх у живописні образи.

Передбачається використання контрастних кольорів, чітких силуетів, збільшених ескізів, аудіоописів робіт викладача.

3. Студенти з опорно-руховими порушеннями.

Завдання: колективна панорамна композиція «Моє місто».

Методика: студенти працюють у групі над однією великою композицією, де кожен виконує частину роботи. Ті, хто має обмеження у рухах, можуть працювати з планшетами або спеціальними мольбертами з регульованим кутом нахилу.

Під час роботи над завданням відбувається розподіл ролей у команді (колір, деталі, фрагменти).

4. Студенти з інтелектуальними порушеннями.

Завдання: серія простих тематичних натюрмортів «Мій день».

Робота з предметами з особистого життя студента (чашка, книга, телефон), що полегшує концентрацію та стимулює емоційне залучення.

Покрокові інструкції, зразки на проміжних етапах (ескіз → кольорове вирішення → деталі), регулярний зворотний зв'язок у простій, доброзичливій формі.

5. Студенти із психоемоційними розладами (тривожність, ПТСР).

Завдання: живописний цикл «Мій внутрішній пейзаж».

Студент передає власний емоційний стан через колір, світлотінь та композицію. Викладач пропонує вправи на арт-терапевтичну

основу: відображення настрою, трансформація негативних образів у гармонійні.

Робота передбачає спокійний темп роботи, право на усамітнення, можливість вибору техніки (олія, акрил, акварель).

ОПП Графіка

1. Для студентів із порушеннями слуху.

Завдання: створення серії ілюстрацій-коміксів «Мова жестів як мистецтво».

Студенти ілюструють емоції та діалоги без використання звуку, акцентуючи увагу на міміці, жестах і візуальних символах.

Передбачається забезпечення текстових і візуальних інструкцій, використання відео з субтитрами для пояснення техніки виконання.

2. Для студентів із порушеннями зору (частковий зір).

Завдання: створення тактильної графіки «Місто на дотик».

Робота з рельєфними матеріалами, шрифтом Брайля, фактурними поверхнями (папір, тканина, пластик).

Передбачається використання збільшувальних пристроїв, цифрових планшетів зі спеціальним масштабуванням, контрастних кольорів.

3. Для студентів з порушеннями опорно-рухового апарату.

Завдання: цифровий плакат «Мистецтво без кордонів».

Створення графічних робіт у векторних і растрових програмах з використанням ергономічних або адаптивних пристроїв (графічні планшети з регульованим нахилом, миші-джойстики, екранні клавіатури).

4. Для студентів з розладами аутистичного спектра (РАС).

Завдання: серія графічних патернів «Ритм і порядок».

Створення орнаментів, повторюваних візерунків, комбінацій ліній та форм.

Передбачає чіткі покрокові інструкції, можливість працювати з шаблонами, використання програм для структурованої графіки.

5. Для студентів з інтелектуальними порушеннями (легка форма).

Завдання: ілюстрація казки чи короткої історії у форматі серії малюнків «Казковий альбом».

Робота з простими формами, кольорами, знайомими сюжетами.

Завдання розбивається на простіші етапи (ескіз → основні кольори → деталі), передбачається використання відеоінструкцій і прикладів.

6. Для студентів із комплексними порушеннями.

Завдання: спільний колаж «Академія майбутнього».

Групова робота, де кожен студент додає свою частину (цифровий фрагмент, вирізаний елемент, фотографію, сканований малюнок).

Передбачається максимальна інтеграція цифрових технологій, гнучкий розподіл ролей (хтось шукає зображення, інший обробляє, третій розташовує).

ОПП Стріт-арт і монументальне мистецтво

1. Студенти з порушеннями зору (частковий зір, слабозорість).

Завдання: створити тактильний ескіз майбутньої стінопису з використанням рельєфних матеріалів (нитки, шнури, фактурний папір).

Альтернатива: розробити концепцію муралу в цифровій програмі з масштабуванням та використанням голосових інтерфейсів.

Акцент: розвиток просторового мислення та композиційної уяви через відчуття фактури й форми.

2. Студенти з порушеннями слуху.

Завдання: підготувати візуальний сценарій вуличної акції (стріт-арт перформанс), де головну роль відіграють кольори, ритм і пластика ліній.

Альтернатива: розробити серію постерів, що комунікують через символи та знаки без тексту.

Акцент: формування візуальної мови як інструменту комунікації.

3. Студенти з порушеннями опорно-рухового апарату.

Завдання: створити проєкт стріт-арту у форматі цифрової 3D-візуалізації, використовуючи відповідне програмне забезпечення.

Альтернатива: розробити макет муралу у зменшеному масштабі з можливістю презентації.

Акцент: доступність творчого процесу через використання сучасних технологій.

4. Студенти з інтелектуальними порушеннями (легкі форми).

Завдання: створити серію простих геометричних орнаментів для фасаду, з поступовим ускладненням композиції.

Альтернатива: колективна робота над великим панно, де кожен учасник відповідає за окремий фрагмент (модульний принцип).

Акцент: поступовість навчання, підкріплена командною взаємодією.

5. Студенти з розладами аутистичного спектра (РАС).

Завдання: створити візуальну серію «мій простір у місті» з чіткими інструкціями та структурованим планом (від ескізу до реалізації).

Альтернатива: робота з повторюваними графічними елементами (патерни, модульні структури) для створення стінопису.

Акцент: підтримка потреби у структурованості, передбачуваності та повторюваності.

6. Студенти з комплексними порушеннями.

Завдання: колективний проєкт стріт-арту з розподілом ролей відповідно до можливостей (хтось створює цифрові ескізи, хтось готує фактурні матеріали, хтось займається презентацією).

Акцент: інтеграція у команду та відчуття власної цінності у спільному результаті.

ОПП Скульптура та ювелірне мистецтво.

1. Порушення зору (часткова або повна втрата зору).

Скульптура: створення об'ємної композиції з глини або пластиліну на дотик (наприклад, "Абстрактна форма природи"). Викладач описує словами форму, пропорції, а студент працює через тактильне відчуття.

Ювелірне мистецтво: виконання рельєфного орнаменту на восковій моделі з використанням спеціальних шаблонів і тактильних схем.

2. Порушення слуху.

Скульптура: проєкт "Моя емоція в матеріалі" – студент через форму і текстуру передає настрій, використовуючи візуальні інструкції й приклади.

Ювелірне мистецтво: створення серії прикрас, що відображають різні музичні ритми у візуальній формі (наприклад, геометричний візерунок як «відбиток» мелодії). Інструктаж — через субтитри та покрокові фото/відео.

3. Порушення опорно-рухового апарату.

Скульптура: моделювання малих форм із легкого матеріалу (полімерна глина, пластилін), використання допоміжних інструментів або спеціальних фіксаторів для рук.

Ювелірне мистецтво: цифрове 3D-моделювання прикраси відповідній програмі із подальшим друком на 3D-принтері — це дозволяє уникати фізично важкої роботи.

4. Інтелектуальні та когнітивні порушення.

Скульптура: створення серії простих модульних елементів (кулі, куби, циліндри), які потім можна скласти у композицію. Завдання розбивається на маленькі етапи.

Ювелірне мистецтво: виготовлення прикраси у вигляді геометричного символу чи простого орнаменту. Викладач надає покрокову інструкцію з візуальними схемами.

5. Порушення мовлення.

Скульптура: завдання "Скульптура як історія" — студент створює об'ємний образ, який «розповідає» історію без слів (наприклад, композиція «Моя мрія»). Оцінювання — через творчий результат, а не вербальний захист.

Ювелірне мистецтво: створення серії прикрас-символів, що передають почуття чи повідомлення. Захист роботи може бути у письмовій або візуальній формі.

6. Комбіновані порушення.

Використання дистанційних форматів (онлайн-завдання з 3D-моделювання), асистивних технологій (екранні читачі, програми розпізнавання мови) та парних проєктів, де студенти з різними можливостями працюють разом.

ОПП Реставрація та експертиза творів мистецтва.

1. Студенти з порушеннями зору.

Варіанти завдань:

- Тактильний аналіз твору мистецтва: дослідження текстур, форм і рельєфів об'єктів (скульптури, барельєфи, декоративні елементи) через дотик, створення тактильних ескізів для реставраційних нотаток.
- Аудіоопис колекції: створення звукових описів предметів мистецтва для музеїв або електронних каталогів, що включає деталі матеріалів, стану та техніки виконання.

– Дослідження кольорових схем через контрастні матеріали: робота з макетами та моделями з різною текстурою й рельєфом, які допомагають оцінити композицію й структуру твору без зорового навантаження.

2. Студенти з порушеннями слуху.

Варіанти завдань:

– Візуальна експертиза: аналіз тріщин, зношеності, змін поверхні твору за допомогою макрозйомки, графічних схем і фотодокументації.

– Комунікація через письмові інструкції та субтитровані відео: оформлення процесу реставрації у формі фотозвіту або відео з текстовими коментарями.

– Розробка інфографіки та схем реставраційного процесу: замість усних пояснень, студенти створюють детальні послідовності дій у графічному форматі.

3. Студенти з порушеннями руху.

Варіанти завдань:

– Моделювання реставраційних технік на адаптованих робочих поверхнях: використання стільців із регульованою висотою, столів з підйомним механізмом, легких інструментів для виконання роботи.

– Використання цифрових макетів: створення 3D-моделей творів мистецтва та їх реставрація у віртуальному середовищі.

– Планування процесу та документування: робота з матеріалами через фото- і відеофіксацію етапів реставрації.

4. Студенти з інтелектуальними труднощами.

Варіанти завдань:

– Покрокові завдання з інструкціями: наприклад, складання реставраційного макету або відновлення декоративного елемента за чітким покрововим планом.

– Тематичні колажі чи міні-інсталяції: відтворення стилістики епохи або художника за готовими елементами для розвитку аналітичного та художнього мислення.

– Використання контрольних списків: перевірка виконання завдань за ключовими критеріями без додаткового усного пояснення.

5. Студенти з порушеннями мовлення.

Варіанти завдань:

– Письмові або графічні презентації реставраційних процесів: створення інструкцій, схем, фотозвітів, які замінюють усне пояснення.

– Відеозаписи з текстовими підписами: демонстрація виконаних робіт із поясненням техніки, матеріалів і результатів.

– Колективні проєкти з розподілом ролей: роль «аналітика», «документатора» або «дизайнера макету», де студент може реалізувати свої сильні сторони.

ОПП Мистецтвознавство

1. Студенти з порушеннями слуху.

Завдання: Підготувати аналітичний огляд мистецького твору або художньої течії з використанням текстових матеріалів та відео з субтитрами.

Форма виконання роботи – письмова або мультимедійна презентація з ключовими цитатами та власним аналізом.

2. Студенти з порушеннями зору.

Завдання: Описати візуальні аспекти твору мистецтва через тактильні репліки (барельєф, 3D-моделі) або аудіогіди.

Письмова або аудіо-аналітична робота з коментарем власного сприйняття та інтерпретації.

3. Студенти з порушеннями опорно-рухового апарату.

Завдання: Створити цифровий арт-проект або дослідницький звіт про художню техніку, використовуючи інструменти, доступні для роботи на комп'ютері чи планшеті.

Інтерактивна презентація, відео або цифровий колаж.

4. Студенти з інтелектуальними труднощами.

Завдання: Створити серію ілюстрацій або плакатів на задану мистецьку тему, розбивши процес на поетапні етапи: ескіз → проміжна робота → фінальна версія.

Письмова коротка рефлексія про процес і кінцевий результат.

5. Студенти з труднощами мовлення.

Завдання: Підготувати презентацію або звіт у письмовій формі з можливістю доповнити коротким аудіо або відео за власним вибором.

Письмовий або комбінований (текст + медіа) формат.

6. Студенти з хронічними захворюваннями.

Завдання: Дослідити обрану художню тему дистанційно, використовуючи електронні бібліотеки та бази даних.

Онлайн-звіт, презентація або відео-аналітика.

7. Студенти з сенсорними порушеннями.

Завдання: Оцінити колір, форму, фактуру твору мистецтва через інтерактивні або тактильні засоби (зразки матеріалів, моделі).

Письмовий опис або мультимедійний проєкт з додаванням власних відчуттів і рефлексій.

8. Для групових завдань.

Завдання: Провести аналіз художнього напрямку або виставки, розподіливши ролі відповідно до індивідуальних можливостей (дослідження, написання тексту, підготовка візуального матеріалу).

Колективна презентація або цифровий проєкт.

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ G17 – АРХІТЕКТУРА ТА МІСТОБУДУВАННЯ

ОПП Архітектурно-ландшафтне середовище

1. Проектування міні-парку або громадського простору.

Інструменти та методи підтримки:

Студенти з порушеннями зору: створення макета з тактильними матеріалами (рельєфні карти, моделі з текстурою); опис просторових рішень у письмовій формі з аудіо-поясненням.

Студенти з порушеннями слуху: підготовка графічного представлення проєкту з детальними легендами та схемами; субтитровані відео-презентації.

Студенти з труднощами пересування: використання цифрових 3D-моделей для оцінки доступності та маршрутизації.

Студенти з інтелектуальними труднощами: поділ завдання на етапи: концепція → ескіз → кольорова схема → макет; додаткові інструкції з наочними прикладами.

2. Аналіз історичного ландшафту.

Інструменти та методи підтримки:

Порушення зору: використання описових текстів і аудіо-турів замість фото; тактильні макети будівель та рельєфів.

Порушення слуху: письмові матеріали та інтерактивні карти; відео з субтитрами.

Труднощі пересування: аналіз фотографій, планів і онлайн-ресурсів замість виїзного туру.

Інтелектуальні труднощі: структуровані шаблони для запису спостережень, ключові питання для самостійного аналізу.

3. Проєкт адаптивного громадського простору, що враховує доступність для людей з інвалідністю, маломобільних груп та різні сенсорні потреби.

Інструменти та методи підтримки:

Порушення слуху: презентації через відео з субтитрами або інтерактивні карти.

Порушення зору: тактильні макети, вербалізовані описи дизайну, звукове позначення зон.

Труднощі пересування: цифрові моделі для тестування маршрутів, пандусів, підходів.

Інтелектуальні труднощі: опорні схеми та візуальні кроки реалізації проєкту.

4. Тематичні композиції ландшафтних зон (сад, парк, внутрішній дворик) із різними стилістичними підходами.

Інструменти та методи підтримки:

Порушення зору: макети та об'єкти з контрастними текстурами та формами, опис у письмовій формі.

Порушення слуху: презентація в графічній або цифровій формі, інструкції з детальною візуальною інформацією.

Труднощі пересування: використання CAD-моделювання та віртуальних турів для оцінки просторових рішень.

Інтелектуальні труднощі: покрокові шаблони виконання завдання з проміжними етапами для оцінки процесу.

5. Екологічне проєктування міського простору.

Розробка концепції зелених зон, інтеграція елементів біорізноманіття, контроль ергономіки та комфорту.

Інструменти та методи підтримки:

Порушення зору: тактильні карти, макети з текстурами, опис через аудіо.

Порушення слуху: відео-презентації з субтитрами, графічні схеми.

Труднощі пересування: цифрові моделі для аналізу доступності; використання 3D-візуалізацій.

Інтелектуальні труднощі: поділ завдання на модулі з конкретними цілями та опорними матеріалами.

ЛІТЕРАТУРА

1. EACEA. Towards equity and inclusion in higher education in Europe. An official website of the European Union, 2022 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/publications/towards-equity-and-inclusion-higher-education-europe>
2. 6 правил безбар'єрного спілкування [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://minjust.gov.ua/m/6-pravil-bezbarernogo-spilkuvannya>
3. Безбар'єрність. Міністерство культури та стратегічних комунікацій України: веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://mcsc.gov.ua/bezbar-yernist/novyny/>
4. Державне агентство України з питань мистецтв та мистецької освіти: веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://arts.gov.ua/misteczka-osvita/inklyuzyvne-navchannya/>
5. Довідник безбар'єрності [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://bf.in.ua/>
6. Загальна декларація прав людини [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
7. Закон України «Про освіту» (2017). (Редакція від 04.01.2024) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
8. Закон України «Про ратифікацію Конвенції про права осіб з інвалідністю і Факультативного протоколу до неї» [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1767-17#Text>
9. Інклюзія в мистецькій освіті: виклики, практики, перспективи : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. (з міжнарод. участю), 6–7 груд. 2019 р. / за заг. ред. М. М. Бриль. – Київ : ДНМЦЗКМО, 2019. – 420 с.

10. Інклюзивна освіта в Україні: шляхи від теорії до практики : реком. бібліогр. покажч. / Харк. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди, наукова бібліотека; уклад. Л. Г. Айдарова; відп. ред. О. Г. Коробкіна. – Харків : ХНПУ, 2017. – 57 с. – Режим доступу: <http://hnpu.edu.ua/sites/default/files/files/biblioteka/inkluzivna%20osvita.pdf>

11. Інклюзивна освіта: від основ до практики : монографія / А. А. Колупасва, О. М. Таранченко. – Київ : ТОВ «АТОПОЛ», 2016. – 152 с.

12. Інклюзивна освіта: навчальний посібник / М. А. Порошенко. – Київ : ТОВ «Агентство «Україна», 2019. – 300 с.

13. Інклюзивне навчання в умовах війни: як зберегти якість. Державна служба якості освіти України: веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://sqe.gov.ua/inklyuzivne-navchannya-v-umovakh-viyni-yak/>

14. Інклюзивне навчання: основні принципи та дієві технології : монографія / Колектив авторів; відп. ред. Г. В. Давиденко. – Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 2018. – 216 с.

15. Концепція сучасної мистецької освіти. Законодавство. Веб-сайт Державного агентства з питань мистецтв та мистецької освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://arts.gov.ua/misteczka-osvita-zakonodavstvo/>

16. Мистецькі коледжі: доступне освітнє середовище : методичний посібник / Л. Ю. Байда, Я. В. Грибальський, О. М. Журбенко, Ю. М. Найда. – Київ, 2021. – 48 с.

17. Навчально-методичний посібник «Індекс інклюзії: загальноосвітній навчальний заклад» [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/3016/1/Sofiy_N_Index_Inklus_ZNZ.pdf

18. Практичні рекомендації щодо роботи з учнями з особливими освітніми потребами в мистецькій школі / уклад. М. М. Бриль, Ін. М. Ковальчук. – Київ : ДНМЦЗКМО, 2023. – 82 с.

19. Про затвердження Концепції розвитку інклюзивної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-kontseptsii-rozvitku-inklyuzivnogo-navchannya>

20. Про затвердження Порядку забезпечення допоміжними засобами для навчання осіб з особливими освітніми потребами у закладах освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2020 р. № 1289 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1289-2020-п#Text>

21. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 року № 366-р «Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року» [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text>

22. Саламанська декларація про принципи, політику та практичну діяльність у галузі освіти осіб з особливими освітніми потребами та Рамки Дій щодо освіти осіб з особливими освітніми потребами [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-94#Text

23. Ткачук В., Єчкало Ю. Класифікація студентів ВНЗ з особливими освітніми потребами. Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації. – С. 91–93 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://core.ac.uk/download/pdf/84274633.pdf>

24. Підвальна Ю. В. Особливості процесу соціальної адаптації молоді з інвалідністю в закладах вищої освіти. Соціальна робота та психологія: освіта і наука. 2025. № 1. С. 70–74. DOI: [10.32782/3041-1351/2025-1-12](https://doi.org/10.32782/3041-1351/2025-1-12)

25. Сидорук І. Дискримінація осіб з інвалідністю в закладі освіти з інклюзивним навчанням й шляхи її подолання // *Acta Paedagogica Volynienses*. 2024. № 3. С. 87–94. DOI: <https://doi.org/10.32782/apv/2024.3.13>

26. Палилюлько О. М., Завадська І. М. Права осіб з інвалідністю: історичний експурс // *Інклюзія і суспільство. Психологічні науки*. 2023. № 1. С. 76–81. DOI: [10.32782/2787-5137-2023-1-9](https://doi.org/10.32782/2787-5137-2023-1-9)

Харківська державна академія дизайну і мистецтв

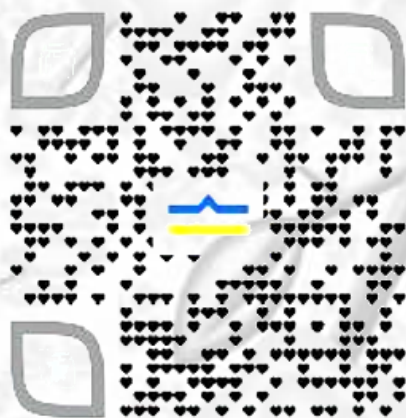
**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ
НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ
ПОТРЕБАМИ**

канд. мист. ТОКАР Марина Іванівна

к.т.н. ЛЮТЕНКО Лариса Анатоліївна

В авторській редакції та верстці.

*61002, Харків, вул. Мистецтв, 8,
Харківська державна академія дизайну і мистецтва
Електронне видання*

ХДАДМ